

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Štev. 4.

V Ljubljani 1. aprila 1889.

Leto IX.

Ilirska tragédija.

(L. 10. po Kr.)

Iam od gorečih Libije puščáv
Do mrzlih hóst germanskih in dobráv,
Od Taga pa do Evfrata in Nila —
Tod orek rimski razprostira krila.

Vse naše — vse! . . . Andetrium samó,
Vrh skale gnezdo sókolovo tó —
Jedino ti nam ne bi se udalo?
Kak dolgo še nam bodeš kljubovalo?

Kak dolgo, Bato, sméliš gorski voj,
Poslednji grad mi branil bodeš svoj?
Bojím se, da pogine še od glada
Ilirska velikanska ti armada!

Avguste jasni, káj si misliš tí,
Da sin Tiberij tvoj se tú mudí?
In káj porečeš, ko brez zmage, slave
Domóv privedem légije stoglave? . . .

Na levjih kozah on sloní. Bedí.
Po glavi mislij roj se mu podí.
Polnočna straža tiho, čuj, prihaja,
Neznanca v šátor nekega dovája.

»Kdó?« — »Bato!« — »Mars, zaščítnik
Rome sám
Privédel k meni, v tabor te je k nam!
Za pest zlatá . . . za državljanstvo naše
Prodaješ — je li? — mi té gore vaše?

»Dá, izdajica sem ti, o Rimlján!
Izdát očino prišel v tvoj sem stán:
Takó kričálo vse je góri náme,
Ko bórcje svoje sem ostávljal sámé.«

»Ná! pripogibam svojo ti glavó,
Odsékaj z mečem slavnim svojim jó!
A národ, národ moj — tá prost naj bode,
Ne jémli mu, ne jémli mu svobóde!«

»Káj treba vam še več zemljé, svetá?
Čemú dežela skalna vam bo tá?
Bogóvom za Ilirije svobodo
Poslednjega žrtvíj nje vojevódo!« . . .

»Ha-ha! Precén, barbár, odkúp je tvoj!
Káj počnem z mrtvoj tvojoj naj glavój?
Dežela tá in živa glava tvoja —
Tó v Rimu bojna bode slava moja!«

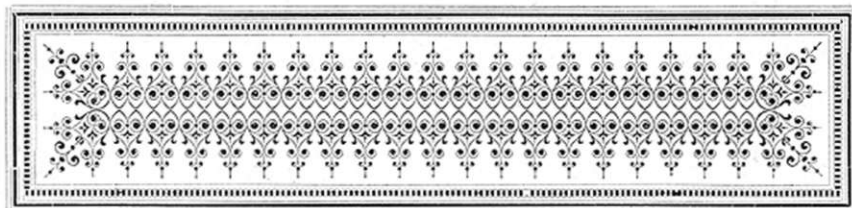
»Napréj, Rimljani, na trúnjavo górn!
Naš bo Andetrium, ko vstane zórn . . .«
Uklenjen Bato mirno mora zreti,
Ko vrag razdévá grad mu zadnji, sveti.

On vidi, kak za zidom pada zid . . .
Kalé očí se mu, kalí se vid;
V prah pade zadnji zid po borbi vróči —
I Bato pade in sróc mu póči.

Gorázd.

Opomnja. Andetrium je denašnji Múć, mesto v Dalmaciji, na severni strani od Spleta.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Zakaj me nisi klical?« vprašal je Pavel na videz malo čemerno, »to je silno nespametno — takó dolgo ležati!«
»Da si le zdrav!« menil je Vid in šel v svojo sobo, opraviti se za obed. —

Popóldne sta se prijatelja izprehajala po ozki soteski nizdolu ob Krki. Imela sta vsak svojo puško s seboj in spremljal ju je stari majorjev prepelničar Črt. Loviti nista imela pravega namena, nego hodila sta le kar ob bregu na sénéni stráni ter tu in tam zalázovala šoje in zlatovránke, ki so sédale po vrbah in hrastih. Krasen vodómec, ki je tanko kričeč vzletel iz rakitovja in premeril reko skoro dotikajoč se gladkega, mirnega površja, zvalil ju je, da sta oba hipno strelila nánj; pes je ves ognjevit planil za njim v vodo, a ptič je zdrav sédel na óno stran.

»Ga li vidiš — na óni béki?« hitel je Pavel.

»Ne!« zavrnil je Božan.

»Tam pod skalo — na desnem robu!«

»Dà, sedaj ga vidim.«

»Čakaj, jaz strelim še jeden pot!«

»Predaleč je preko reke!«

»Ni predaleč!«

V tem je že zagrmel pok iz Pavlove dvocevke.

»Nisi ga pogodil; saj sem trdil, da je predaleč? Črt, tukaj, tukaj, nazaj!«

Pes je že zopet plaval po Krki in se le nerad vrnil na breg.

Pavel je vrgel puško v travo pod košat jêsen ter sam légel tik nje. I Vid je storil tako. Ležala sta drug pólég družega in zrla gôri v višnjevo nebó, kjer je sever na lahko premikal bele ovčice.

»Vid! Danes nisem spal!« dejal je zdajci Pavel, in se na pol vzklonil kvišku. »Pisal sem — nji; včeraj sva se dogovorila.«

Zardel se je malo pri teh besedah.

»Včeraj? Kdaj?« vprašal je Vid, toda genil se ni.

»Zvečer — v evetličnjaku! Ti si bil . . . ne vem kje si bil tedaj!«

»Ha-ha!«

»Čemu se smeješ? Kje si bil?«

»Tebi se smejem! Kje sem bil? Na vrtu — a ti nisi družega videl nego cvetličnjak od znotraj — in še tega ne, nego samó rdeča ustna svoje Zorke.«

»Ne šali se, Vid!«

»I — saj se ne!«

V tem se je tudi on vzklonil na pol kvišku in se ozrl v mladega prijatelja.

»Si li močno zaljubljen — Pavel?«

Oni se je vrgel zopet na hrbet in razprostrl roke.

»Toda čemu vprašujem? Samó jedno — kaj porekó oče? Kaj meniš?«

Pavel je molčal.

»In, in . . .«

Vid je mislil še nekaj vprašati, ali beseda mu ni hotela raz jezik.

»Oh, — mati — meniš?« vzkliknil je Pavel. »Nič, nič, prav jima bode, prav jima mora biti; toda jaz sem še takó mlad! Kaj hočem sedaj? Tajno mora ostati.«

»Oj, to je najvabljuje! Sedaj se vender še ne moreš vèsti kakor ženin, in predno pride do tega, pozabiš lahko še desetkrat Zorko in . . .«

Pavel skoči jezen kvišku.

»Vid!« vzkliknil je očitajoč.

»Ne hudúj se; lézi nazaj v travo!« dejal je óni z mirnim glasom in okrog usten mu je igral zlobni zasmeh, katerega se je Pavel najbolj bal. A ubogal je ter zopet sédel.

»Tvoja ljubezen je kakor lípov cvet: dehteča, omamljujoča, ali pravega sadú ni pričakovati. Ti si premlad, in ona je prestara! A lepa je pa vender — lepa . . .«

Pavel je molčé poslušal; pravega ugovora ni znal.

»Si li kdaj — ljubil, Vid?« vprašal je hipno.

»Oh, Bog zna, kolikokrat!«

Pavel se je neverno nasmehnil.

»Takó ne, kakor ti sedaj! To je preneumno — oprosti — meni se takó vidi! A kaj pa je ljubezen — spolovna ljubezen? Nekaj takovega, kakor lakota! In lačen si, dokler nisi kruha sit! Pojdi, pojdi s tistim govoričenjem o nedosežnih vzorih, s tistim svetobólom — verúj mi, to je sama gola histerija. Takšne pojave gledam in sodim jaz samó s patološkega stališča.«

»In pesniki? Pesniki ljubezni?«

»Poet že sam ob sebi ni navaden, normalen človek.«

»In ti si časih sam — popeval?«

»Haha, meniš li, da sem jaz — navaden človek?« smijal se je doktor.

A zdajci je bil na nogah ter je zgrabil puško. Stari Črt je bil porabil počitek svojih gospodov in jel na svoj račun tekati in vohati po visokem, z grmičevjem obrastlem brégu, in spravil je res šator jarebíc kvišku, ki so v tem trenutku z glasnim vriščem vzletele preko prijateljev.

»Da bi te —! Tu leživa in prazno slamo mlativa, jarebíce naju pa poslušajo!« jezil se je Božan in gledal za pticami, ki so séle na drugi breg. »Sedaj še za njimi ne moreva!«

Pavel je nasvetoval, da bi se kopala. Prostor je bil za to pripraven in voda globoka. Kopala sta se že večkrat tu in védela, da v tem kraji ni vrtincev. Oba sta dobro plavala.

Mladi Lukič je pel in zvižgal veselo pred sé in potem razpravljen zatekel se po brégu ter planil z glavo naprej v vodo. Vid je šel mirnejši v njo.

Zabavala sta se delj časa v hladni vodi, a Vid je imel prvi dovolj. Pavel pa je sredi reke zasledil skalo, ki je bila pa takó globoko pod površjem, da mu je stoječemu na nji sezala voda do vratú.

»Hojohoj!« klical je na breg, »na skali stojim.« In zaukal je na ves glas.

Božan se je obrnil k njemu in se smijal mladostni veselosti tovariševi.

A kaj je bilo to?

Pavel je dvignil obe roki, zakričal na ves glas in izginil pod vodo

»Se li šali?« mislil je Božan, in vender skrbno gledal nekoliko trenutkov na mesto, kjer se je bil Pavel potopil.

Sedaj se je zopet pokazal na površji, a mahal je, kakor nevešč plaváč, z obema rokama okoli sebe in kričal: »Pomagaj, Vid, pomagaj!«

Potapljal se je.

Božan je skočil brez pomisleka v vodo in bil s tremi silnimi sunki na mestu, kjer je ravno znova izgínil Pavel. A Vid ga je še ujel pravočasno in potem z mnogim trudom na pol nezavestnega spravil na suho. V lovski torbi je imel nekoliko žganja, in to je kmalu okrepcalo Pavla. Klopotal je z zobmi od razburjenosti in od silnega mraza.

»Vid, to je bila -- smrt! To je bila — smrt!« jecal je na glas.

»Umíri se! Sedaj si na suhem!«

Dal mu je še požirek žganja.

»Pa kaj ti je bilo takó nenadoma?« vprašal je Vid.

»Skala se je odkrušila pod menoj — prišlo je takó nepričakovano — zdelo se mi je, da me je nekdo potegnil v dno — in plavati nisem znal — kar pamet sem bil izgubil!«

»Dà, dà, strah te je omamil! Opravi se, opravi, hladno je že!«

»Domá ne smeva povedati tega! Preveč bi se prestrašili!« omenil je Vid, ko je bil gotov. Pavel ni zinil besedice.

»Molčati treba! Saj ti je že dobro — ali ne?« nadaljeval je óni.

»Dobro, dobro!« pritrdil je sedaj Pavel, dasi je bil še bled v lice kakor svež vósek.

»Vid!« vzkliknil je zdajci, da se je ta zopet skoro s strahom obrnil vánj. A tu se ga je bil mladenič že oklenil in ga stisnil k sebi. »Hvala ti, Vid, ti si mi rešil življenje! In takó blag si — za roditelje se bojiš — takó nesebičen — niti zahvale nečeš!«

»Ne bodi nespameten!« zavrnil je doktor ostró in se nestrpno oprostil objema. »Pojdiva, da se malo ogreješ!«

Dasitudi je Božan kazal takó odurno zunanost, bil je vender v srci srečen, vesel, zadovoljen. Zdelo se mu je, kakor bi bil ravno plačal Pavlu velik, nadležen dolg.

Majorju se je videl Pavel zvečer nenavadno zamišljen in malo beseden in on je deval to vse na rovaš Zorke. Danes je bil skoro prepričan, da je sin res zaljubljen, in to ga je storilo jako slabovoljnega. Tudi Vid je bil drug, kakor navadno, in se je skrbno ogibal majorčinih pogledov. Ko je légel spat, bil je pa sam s seboj zadovoljen.

VII.

Na Griči je hodilo vse svojo vsakdanjo pot. Dasi sta prijatelja z Dvora prihajala mnogokrat, bila sta vsem že takó domača, navadna, da se je vsem le čudno, nenavadno zdelo, ako sta izostala. Ravno takó se je videlo vsem umevno, da Pavel občuje največ z Zorko, kakor bi to ne moglo biti drugaše.

Samá sta bila ljubimca redkokrat. Nekoč ob deževji, kadar so se zabavali vsi v górenjih grajskih sobah, igrala je Zorka na klavirji v véliki zadnji sobani pod stranskim stolpom. Pavel je stal póleg; druge deklice pa so bile stekle nekoliko sob naprej za Vidom, ki je učil novo igro z zastavkami. Tudi obé gospé, Podgorska in Hahnova, bili sta ondi.

Pavel se je nagnil k deklici, poljubil jo na ustni in vprašal: »Mi bodeš li pisala jutri?«

»Saj ti pišem sleharni dan!« dejala je smeje se.

»Vem, vem; pa jutri moraš zopet!«

Prijel jo je za roke in potegnil kvišku, k sebi.

»Me li ljubiš takó, kakor jaz tebe?«

»Oh, ti, ljubček, ljubček ti moj!«

Izpustil jo je, séla je zopet na stol in jela ubirati po klavirji, toda oči je imela uprte vánj, v njegove, in on je položil roko svojo okrog njenega tilnika.

Ema, katera je od ónega dné, ko se je bil njen prvi ljubezenski poskus takó žalostno končal, vedno z neko skrivno zavistjo gledala Zorko in Pavla, bila je prva zopet v sobani.

»Vidva ne znata družega, nego pri klavirji sedéti,« dejala je imenitno in s posebnim naglasom ter séla póleg Zorke. »Čakaj, igrayva skupaj! Tam je tudi dolgočasno!« pristavila je in potem sta si obe zbrali skladbo, da sta igrali štiriročno.

Zorka je namežikala veselo Pavlu, a on ni bil takó dobre volje.

Gospá Ana se je v tem tudi vrnila k tej mali družbi, in Pavel je hitel k nji. Kakor je ta mladi, pa malo lehkomišelní in lehkóživí mož ljubil Zorko z vsem mladeniškim ognjem, takó je spoštoval in číslal njeno mater. Niti v mislih, niti v sanjah bi se mu ne bilo zazdelo, da ona podpira njegove namere le iz sebičnih, po máterini ljubezni narekovaníh ozírov, ali boljše za to, da preskrbí svoji hčeri boljšo prihodnost, da jo spravi v varno zavetje. Videl je v nji le mater, ki ljubi tístega, katerega ljubi njena hči.

»Jaz bi Vas morala okregati, gospod Pavel,« dejala je majorka jako prijazno, in posebno naglašala familijarni nagovor »gospod Pavel,« »zakaj niste bili tam pri nas? Doktor nas je nekaj prav lepega naučil.«

»Ne zamerite, gospá milostiva, a jaz sem bil rajši — tu,« dejal je mladi Lukič najivno.

»Oh, čakajte malo, gospod pl. Lukič!« velela je gospá Ana in sedaj naglašala skoro slovesno »gospod pl. Lukič«, potem bolj šepetala: »jaz bi želela, da govorite s svojimi roditelji, z gospodom očetom. Vi gotovo umejete, da tu tajnosti niso umestne, in kaj porekó o meni?«

»Vem, vem, umejem, gospá milostiva!« hitel je Pavel, malo rdeč v lice in očito v zadregi. »Pa — prilike ni prave, toda govoril bodem kmalu — jutri — ali — pojutrišnjem,« pristavil je koncem po kratkem premišljevanji.

»Ljubo mi bode! Čim prej, tem bolje!«

Majorka se je lotila družega predmeta, in to v vidno zadovoljnost Pavlovo.

Vid se je v tem zabaval z drugimi in zlasti gospá Podgorska ga je bila vesela, da je pozabila óno malo nejevoljo, ki jo je imela zadnjič nánj zarad guvernante. Kakor navadno, jeli so se zbirati v véliki dvorani okrog dolge mize. Kmalu je Klara, ki je imela sedaj »svoj teden«, postavila nánjo kavo, penjeno smétano, nekoliko sladkarij, medú in šadja, in za gospode steklenico vina; naključilo pa se je, da sta v tem Vid in guvernanta zaostala v stranski sobi.

»Sedaj ali pa nikoli!« mislil si je Vid, ki je hotel danes rešiti, kar je bil zamudil pred štirinajstimi dnevi. Objel in poljubil je guvernanto, dasi se je na videz branila ter šepetala: »To je grdo, to je neodpustno — gospod doktor!«

A on jo je držal za roke in vprašal potihoma: »Me li ne ljubite?«

V odgovor mu je dala sedaj sama gorak poljub, akoprem ji on o svoji ljubezni niti besedice črhnil ni.

»Kdaj bi mogel govoriti z Vami — s taboj?« silil je Vid.

»Ne vem, nikjer, nikdar nisem sama!«

»Pridem — kamor in kadar hočeš! Na konec svetá!« sklenil je ognjevito.

»Bodem mislila — morda bode možno,« šepnila je guvernanta. »Kakó lep večer bode nocoj!« dejala je glasno, obrnena v okno, kajti v sosedni sobi je bil čuti lahek korak in mala Roza je pritekla klicat ju k drugim.

»Kakó Vam je vročel!« vzkliknila je hudobna Ema ter prišla guvernanta za roko.

»Oh, doktor zná takó veselo pripovedovati, zabavati,« zavrnila je guvernanta odločno.

»Sevéda! O vremeni sta govorila, o lepem večeru« — oporekala je Roza. »Saj sem čula vse!«

Glasi smeh, ki je nastal v vsi družbi, bil je obema prizadetima prav po volji. —

Večer je bil res krasen, ko sta prijatelja jahala domóv. Mesec je ravno pogledal izza vzhodne góre in s polnim svitom obseval gladko, belo cesto. Lahka sapica je vršala kakor vedno po grmovji ob reki, od óne strani pa, kjer se je Krka ognila v širok ovinek in je na plitvih mestih rasla visoka trstíka, vedno gibajoča svoje rjavkaste latí, zazvenel je časih tanki krik tukalic, igrajočih se po trstji.

Vid je veselo zvižgal pred sé, Pavel pa nekaj premišljeval. Pustila sta konja v koraku.

»Kaj mi je storiti, Vid?« pričel je mladi Lukič, in nehoté pri-tegnil levico, da je konj obstal.

Doktor ga osuplo pogleda.

»Majorka želi — hoče, da razodenem očetu —«

»Ahá! No, jako pametna žena, praktična, politična, previdna . . .«

»Ne govóri takó, Vid! Meni se vidi jako ljubezniva in če pomisliš, da jaz resno mislim o zaroki in najini ljubezni, potem mi ne preostaje nič drugega, nego govoriti z očetom.«

»Pa govóri!«

V tem sta jahala že dalje.

»Stoj!« velel je mladi Lukič. »Govóri ti — Vid!«

»Jaz?«

Doktorju se je ta misel zazdela takó gorostasna, da je tudi nehoté skrčil roki in nogi in je njegova sirasta kobila storila legák skok z vsemi štirimi ter obstala potem póleg Pavlovega lisca.

»Zakaj bi mi ne storil te usluge?« silil je óni.

»Ker se mi zdí preneumno!«

»Vid, ti me žališ!«

»Jaz pravim, da je nespametno, ako se že zdaj vežeš. Dragi moj! Jednoindvajset let imaš jedva — pomisli — jednoindvajset — in kaj nameravaš? Pet, šest let zaljubljen biti, čakati, grliti in potem ženiti se? Ti še nisi mož — kaj veš o življenji? Mlad dečko si — ne zameri! — pošten dečko, rad te imam — a ženiti se, vezati se sedaj za vse življenje? Budalost!«

Izpodbodel je kobilo in oba sta zdirjala po gladki cesti.

»In kaj bodo rekli oče, ako jim prinesem jaz to novico?« nadaljeval je Božan. »Če pač hočeš, govôri sam; ti opraviš več. A zdi se mi, da že slutiš, kakó slab bode vzprejem!«

»Bojim se res, da ne bode prav!« zavrnil je Pavel malodušno.

»Pústi torej! Slušaj moj svêt! Mólci in ne vprašuj domá. Zvédelo se bode takó ali takó! In če hoče ljubezniva tvoja bodoča tášča na vsak naçin razjasniti svoj položaj, naj storí to sama. In, veš li še, kaj sem ti pravil o ljubezni? Oh, glej, že sva pri Vodétu. Mánico morava pogledati!«

Jahala sta že cez most in ónikraj pred krçmo poskakala raz kónj. —

Kadar sta pozno dospela domóv, bilo ni nič videti ni majorja, ni gospé. Oba sta že spala. Pavel pa je jel v svoji sobi na novo pre-mišljevat, kaj mu je storiti. Vidovega vpliva se ni mogel popolnoma otresti, na drugi stráni pa je ta mladi mož gorel v takem ognji prve ljubezni, da ni umel, niti mogel umeti Božanovih razlogov. Nocoj se je tudi z Mánico mnogo zabaval in i dejal, da mu je deklica všeç; mislil je takisto, da ji jednako ugaja on. In tu mu je bilo Božanovo modrovanje po volji. Ljubezen — za kratek čas! A če se je domislil Zorke, vzplamtelo je nekaj blažjega, višjega v njegovem srci, in tedaj se mu je videl Božan kakor pravcati Mefisto, katerega se ne more odkrižati.

Predno je zaspal, sklenil je, da vsekako družega dné razjasni oçetu svoje razmerje.

Ali prišlo je drugaçe, da mu ni trebalo tega.

(Dalje prihodnjič.)

Čestokrat v jeseni pôzni . . .

Čestokrat v jeseni pôzni
Razcvetè se boder cvet,
A razevelega pokrije
Skoro mrzli sneg in led.

Pôzna leta v prsih méni
Vzgójila blestèç so up,
Toda v káli že zamóril
Žitja mrzli ga je strup.

Fr. Gestrin.

Spomini o Josipu Jurčiči.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

II.

2. Odlomki iz Jurčičevih pisem 1871. in 1872. leta.

»Iz Siska, junija 1871. 1)

Ker ste mi Vi v stvari »Naroda« prvi pisali, dolžen sem poročati Vam, kako zdaj stvari stojé. Prejel sem pismo od Rapoca. Gospodje lastniki mi ponujajo — kljubu temu, da s tiskarnico jaz nič ne bom imel — menj, nego je Tomšič imel. Ker se bo »Narod« poleg svoje tiskarnice s svojimi 860 naročniki že zdaj izplačal, ne vem, kako bi jaz tako »dobrodušen« in tako »patriotičen« biti moral, svoj duševni kapital brez vsega upanja oddati. Tega ne more nihče od mene zahtevati. Odgovoril sem Rapocu prav naravnost, da se gledé materijalnosti izključuje vse, kar si more na kakov židovsk način domisliti.

Piše mi med drugimi iz Reke kupec B., najboljši izmed vnanjih sodelavcev, naj prevzamem vsakako »Narod«, in se toži, da je list zadnje čase zanemarjen bil, da se mu je Tomšičeva katastrofa že naprej videla. In ima prav. Na to jaz le navežem, da bi list hotel samó zdaj precej, to je tako brž mogoče prevzeti, da se politično — zdaj, ko Tomšiča ni, kake breztaktnosti ne storé. Ker list diskreditirati z malimi bedarijami je lahko. Svet pa gleda samo na to, kaj »Narod« pravi, ne kaj piše . . ., Zarnik ali Jurčič. Popravljati se ne da, ker se vselej še bolj pokazi. Da je Herman proti meni, temu se ne čudim. A mož nima prav. V tem vprašanji sem jaz ravno vsled sodelovanja pri »Narodu« in izkustev tam nabranih do tega prišel, da so me mladiči na Dunaji za klerikalca zmerjali. Da naš narod ne podnese verskega poleg narodnega boja, tega sem prepričan in zarad tega bi držanje lista pod menoj tako bilo, kakor dozdej, t. j. lahko se je izogibati religiozne borbe, ker narodnega in političnega materijala ne manjka.

Kar se tiče beletrističnega lista, to bode zopet drug račun. Tu je treba najprej delavcev. Od takega lista naj si pa lastniki ne obe-tajo drugega dobička, nego kar ga bo tiskarnica dala. Tiskarnica pa bo le kaj veljala, ako bo tiskarnica »Slovenskega

1) Leto in dan je Jurčič le redkokdaj zaznamenjeval na svojih pismih.

Naroda« in bo »Narod« sam kaj veljal. Sicer je vsak tiskarnici potrebni literarni centrum nemogoč. Ta literarni centrum pa ni niti R., niti T. provzročiti zmožen. . . .

Kar se Vam potrebno zdi, prosim, povejte lastnikom in rabite svoj moralni vpliv, da ne rečem na mojo, nego na korist stvari in pravičnosti.

S spoštovanjem

Vaš

J. Jurčič.

Pripraven sem priti na nedeljo na dogovor v Šmarje — ali še rajši v Maribor. Vončini, prosim, se ne trudite pisati. Povedal sem mu že, da je mogoče, da odidem.«

»Iz Maribora 26./II. 1871.

Lepo hvalo za poslano. — A precej še eno prošnjo. Češki listi pišejo o svojem volilnem redi in o potrebnih popravah — Wahlreformen. Tudi pri nas je tega treba. Na Kranjskem imajo že izdelano novo postavo, samo še sankcionirana ni. Na Goriškem so že v prvem času neke premembe, Slovencem vsaj relativno ugodne, dosegli. Samo štajerski Slovenci so še. In tem je treba najbolj, da se volilni red prenaredi. Jaz bi rad o tem pisal, a za to treba več časa, kakor ga jaz pri drobižnem delu morem imeti, zato treba tudi znanja spodnjega Štajerja, kakor ga jaz nimam. Vi, g. doktor, ste že o tem študirali, poznate razmere in statistične date okrajev, imate zdanji volilni red v rokah in ste, če se ne motim, že javno delali v tem vprašanji. Bi li hoteli tako dobri biti ¹⁾ o tem v »Narodu« spregovoriti. Čas je za to, publikum je »denkfaul« in Vam kot deželnemu poslancu bode samemu na korist, če pregledate in preštudirate te razmere prej, ker — če bo kaj iz vse reči, bo stvar v štajerskem deželnem zboru na vrsto prišla in dobro bo, če boste že prej o tem mislili.

Ko bi pa Vi nikakor ne mogli, prosim Vas, naložite to komu ali naprosite koga drugega. Jaz zares nobenega ne vem. Sicer bi ne nadlegoval Vas, ki ste zadnje dni dali oddehniti se mi — s temeljito stvarjo.

Vaš

Jurčič.«

¹⁾ Da je za »Narod« pridobival si člankov in dopisov, znal je Jurčič jako ljubezniv, časih celo jako nadležen biti, dokler mu ni človek obljubil, da bode pisal o tem ali onem.

»Iz Maribora, aprila 1872.

Rapoc menda je Vam izročil prve štiri pole ponatiska »Listkov«; povedal Vam je tudi mojo prošnjo. Naj jo tu ponavljam. Jaz menim, da imate pri studijah za spisovanje svojega Kletarstva mnogo odpadkov, t. j. materijala, ki ne spada in ga ne porabite v popularno knjigo, na pr. o zgodovini vina ali kar bōdi. Dobro bi bilo za prvi zvezek, da tudi Vaše ime florira, to bo tudi — da po pravici povem — vaba za več prodaje. Če torej to storite, da kaj spišete — boste tudi mojo malost obvezali, da Vam storim, kar morem.

Z dopisnikom . . . bo težavno. Danes je nekaj poslal, ali malo bom mogel porabiti. Je križ z ljudmi, če mi gre iz Ljubljane pisat to, kar sem v »Narodu« že dve številki poprej pisal — če dopisnik misli, da je že dober dopis, ako politične žgance, katerih se je baš v ubozem »Narodu« najedel, zopet slabo prebavljene gre v »Narod« nazaj kozlat (sit venia!). Sicer sem mu danes pisal, kako naj fabricira. Da bi vsaj lokalne notice iz Ljubljane pošiljal. V tem bi tudi Ogrinec lahko kaj storil. Fakta in trač tako najrajši ljudje bero. . . .

»Novicam« bomo dali mir, samo »Novice« naj ga nam dadé. Če pa pustimo, da hrupé na »Narod«, pa molčimo, spodkopavali nas bodo zmirom.

S spoštovanjem

Jurčič.«

»Iz Maribora . . . maja 1872.

Članka o dolenski železnici ni treba pisati, ker sem že sam izvodek iz dotične mi poslano brošure napravil. Da je oni dopis neugodni furore napravil, to vem že od drugod. Hudič je, če je človek zarit v tem prokletem kotu in sam na svojo pamet navezan. Jaz nisem vedel, kako reči stoje. Osebnostem sem za krško železnico in kakor terén poznám kot Dolenc, se mi je zdela edino prava črta — dokler nisem novomeške brošure bral. Da sem bil za krško črto in dopis kar vzel, je tem naravnije ker sem Krčan, ergo tudi iz vaškega patrijotizma. Sicer pa bi bil lahko kdo iz Dolenskega ali kdo od vas prej pobrigal se za »Narod«. Človek ne more biti vsegaviden, vsi vi pa prokleso šparate papir. Čul sem, da znani »prijatelji« mojega uredovanja ne sramujejo se lumparsko govorico trositi, da sem oni dopis »naravnost iz Pressbureaua« (katerega, to vrag vedi) dobil.

Spis, ko sem ga danes napravil, ni odločen. To je nalašč, ker sitno je, kar na enkrat iz enega tabra v drugega skočiti. V prihodnjem listu bom že bolj z obema nogama v Trebnjem in Novem mestu.

Za božji čas, predno boste koncesijo imeli!! Gotovo bode slavni fervalungsrat zopet po 4 tedne popravke delal. Ljudje izprašujejo kaj in kako je, pa človek ne ve, kaj bi dejal. Od novega leta naprej že zmirom pripovedujem, da bomo »čez dva meseca« v Ljubljani.

Vaš

Jurčič.«

»Iz Maribora 10. avgusta 1872.

Kako bo z Belgradom? ¹⁾ Vsakako bi morala od naše stranke vsaj dva iti. Lavrič gre za Goričane, naj gre še eden iz Ljubljane, jaz bi rad šel, da bi vsaj »Narod« najobširnejši originalni referat imel in da kot bodoči novinar belgrajske razmere iz samovida spoznam. Najbolje bi bilo, ko bi mogoče bilo, dr. Razlaga pregovoriti. On dobro hrvaško-srbski govori in je kot reprezentant najbolji. Če se o tem dogovorite, pišite mi, da pridem v Ljubljano zaradi tega in drugih reči. Mi — »Mladoslovinci« se pač moramo sami gibati in ravno taka sijavna zunanja stvar bi dala veljavo »stranki« in listu. Ali pa pojdite Vi! Ali pa — kar bi še lepše bilo, več naj bi jih šlo. Hitro pa se je treba izgovoriti, da se za stanovanje oglasimo. Škandal bo, če bo Slovenstvo v tej stvari zaspano. Lepo Vas prosim, dajte kaj storiti, da pojde kdo.

S spoštovanjem

Jurčič.«

»Iz Maribora 15. avgusta 1872.

Naj bo odborova seja »Pisat. društva« v petek. Samo tačas morem jaz priti, ali k večjemu v soboto. Potlej pojdem v Zagreb in Belgrad. Saj ne bo nobenega zunanjih razen mene in morda Erjavca. Temu pa lahko pismo pišete. Ako sklenete, morate precej odpisati, da bom v ponedeljek imel Vaš odgovor v rokah. Če bi Celestin v Ljubljani službo dobil, to bi bilo lepo. On je delaven človek. Za naše literarno delovanje, katero bomo morali v Ljubljani začeti, bil bi on nezmerno dober.

Glejte, da se za Preširnovi svečanost kmalu z vladnim dovoljenjem previdite, da ne bomo tje v en dan »bobnali«, potlej nam pa zadnji dan vlada prepove vse.

Priporočam se

Jurčič.«

¹⁾ Dne 22. avgusta 1872. l. se je praznovala v Belgradu svečanost polnoletnosti knežev.

»Iz Maribora . . septembra 1872.

Zdaj agitiramo na vse kriplje za nove Matične ude. Dajte tudi v Ljubljani vse strune napeti. Jaz sem pisal še posebej v Ljutomer, Ptuj, dal pisati na Dunaj, pisal v Zagreb, od povsod dobomo nove ude. »Novicam« bom kratko in mirno osobno odgovoril v kotu »Naroda«. Ko bi le malo več časa bilo. Pa če ta čas porabimo, bo šlo. Zdaj vidite, da pardona ne dajejo, da je ven »sloga« — torej velja boj in delo! Dakle delajmo!

Jurčič.

»Iz Maribora 24. septembra 1872. 1)

Da smo v minoritěti, to je res, pa boj v večini so poštenjaki malo kedaj borili. Priraščajo nam vedno prijatelji, in ne najslabši. Kadar pridemo z »Narodom«, bomo že organizirali delo. . . .

V sredo 2) ne morem priti. Če kam grem, pridem ves razmišljen nazaj in se teško spet na novine privadam. Pa precej dve noči izgubim. Tudi sem preveč nov ud »Matice«, da bi se udeležil. . . .

Učiteljski list je pametna misel. Pa najbolje bi bilo, da bi v Mariboru izhajal, ker je Lapajne v Ljutomeru. Moči imajo učitelji dovolj. Lapajne je sam kos cel list (3krat na teden) spisati. Tako dobimo učitelje, tako ima stranka politične poštenosti en organ več. Dakle tudi v tem nič pomislekov ne pripustite. Izplača se že. Samo učitelji morajo zastonj pisati, dokler ni dobička. Saj imajo službe. Naj za svoj stan kaj žrtvujejo, ne da bi jim »Nar. tiskarna« žrtvovala.

Jaz tu stanovanja še nisem odpovedal. Raji plačam 5 gld. več, nego da bi brez stanovanja bil. Čujem, da še mašinista ni, ki bi v Ljubljani sestavil mašino. Teško bo mogoče, 1. okt. začeti. V tej reči menda tudi sami delate, in ker ste preobloženi in upehani, ne delate, kolikor bi stvar zahtevala. Dakle podrezajte, če mogoče, odbor ali koga. Tudi gledé preseljevanja še nič ne vem. Jaz potrebujem vsaj dva cela dni, da redakcionalne reči vkup in na pot spravim.

Torej vidite, kako stvar, ki ste jo Vi v življenje spravili, terja, da te dni s herkulsko močjo zdržimo. Potem boste lahko spočili se in oddahnili. In če je naša volja, bomo še dobre volje in koncem ne bo treba reči: »diem perdidi.« . . . Pogum pa! Mi se naslanjamo na vseslovensko inteligenco.

1) Poslednje pismo, katero sem prejel iz Maribora, jako obširno, iz katerega navajam samo nekatere stavke.

2) K občenemu zboru »Matice«.

O Levstiku sem čul, da je precej ohol in nezaupen v Ljubljano prišel. — Nič ne de. Jaz menim, da znam občevati z njim, in bom že skušal, da bo delal in da se mu izpuhti, kar ne gre ali kar je trme v njem.

— — — — — Ves Vaš

Jurčič.«

»Iz Ljubljane 12. novembra 1872. 1)

Najprvo, kar bo treba, da mi jutri telegrafirate, da ste interpelacijo stavili, da bom brez skrbi, ker sicer ni nemogoče, da Vas je kak slučaj zadržal, pa bi naš list interpelacijo prej prinesel, nego je brana bila.

Ker ima g. V. (kateri se je odpovedal in s 1. decembrom gre v Celje) posla v administraciji, sem precej sam. Za to moj »Tatenbah« ne gre prav korenito naprej. Malo imam časa. Spisal sem ga dozdej trinajst pol. Če je božja volja, ga bom vendar izdelal do novega leta. Le glejte, da tudi Vi izdelate. 2) To me je prav razveselilo, da ste začeli. Pa tudi za »Narodov« listek mora namenjen biti. Midva morava za »Narod« v prvi vrsti skrbeti, drugi naj za »Zoro« itd. . . .

V deželni zbor hodim sam pisat. Gledé kake politiške manifestacije so bili od početka vsi bojzljivi in nihilisti. Zarnik mi je djal v prvi seji v zboru, čemu neki to, saj je zastoj. Tudi če sem koga družega vprašal, nobeden ni nič rekel. Potlej sem sam na svojo pest v »Narodu« začel buckati in siliti, provociral »Pokrokov« članek in, evo, zdaj bo gotovo nekaj. Enkrat bodo malo poropotali. Zarnik obeta, da bode v tej sesiji proti vladi »parlafurjev« najbolj »grobo« govoril. Vidite iz tega, da je dobro, če človek sam sebe posluša, in pa da je »Narod« moč še tam, kjer ga videti ne morejo.

V Gradec me menda ne bode, kako bi mogel zdaj!

Z Bogom!

Ves Vaš

Jurčič.«

»Iz Ljubljane v sredo zvečer 4. dec. 1872.

Dr. R. si sistematično jamo koplje in vso svojo preteklost in svoj nimbus v blato gazi. Nocoj je v deželnem zboru prišla adresa na cesarja na vrsto kot predlog že zgotovljena. Podpisali so to adreso,

1) Pismo mi v Gradec, kjer sem bil v deželnem zboru.

2) Obečal sem spisati roman »Naprej« za listek »Narodu«, pa državni zbor, v kateri sem bil voljen 1873. l., odtegnil me je za mnogo let leposlovnemu delovanju.

katero smo baš mi v »Narodu« tako energično terjali, da smo jo izpresirali — vsi razen R., ki se ni dal pregovoriti in razen S. in bed. . . Zagorca. 19 podpisov je, adresa je dobra, poštena. . . . Torej ne narodna stvar, nego osebnosti.

Jaz bom to grajal. Če ne, se »Narod« nemogočega stori, če svoje principe zataji. Programa brez obzirnosti pa jaz ne pustim, rajši vse pustim. — In zdaj je še P. K. frvaltungsrat tak. Moje stanje je težavno. Glejte, da kmalu pridete.

Zadnje 4 dni nisem imel niti toliko časa, da bi se preselil po dnevi. Tako nocoj še stanovanja nemam

Z Bogom!

Jurčič.

Moja prijateljica.

Spisala Mária.

Odložila sem solnčnik, snela klobuk in rokavice ter prav leno séla k svoji pisalni mizi, da bi se odpočila. Vedno mi je bilo ugodno v tej prijazni in hladni sobici; tem ugodneje danes, ko sem vroča in trudna dospela v njó.

Ker so bile véternice zaprte in so raz okna visela gosta zagrinjala, nisem mogla takoj razločiti rečij. Ko so se mi oči nekoliko udale mraku, ugledam na mizi pred seboj listič. Skočim k oknu, odmaknem zagrinjala in berem. Bilo je le nekoliko v naglici pisanih stavkov gospé Barlétove, jedine in prave prijateljice moje, kateri sem bila udana z dušo in telesom.

Píše mi, da se preseli za nekaj tednov s svojci v Trst in me prosi, naj ji najdem primerne stanovanja, zunaj pač, a blizu mesta.

Nisem dolgo razmišljala, ko sem nehoté glasno rekla: »Ko bi le tam moglo biti! Oh, Ana, potem bi še jedenkrat preživeli minule srečne dni v ónem prijaznem kraju.«

Takoj istega dné sem odpisala prijateljici, svoji naj bode brez skrbi, ker storim zánjo vse, kar je le v moji móči.

Druzega jutra solnce še ni bilo visoko, ko sem roditeljem rekla »Na svidenje!«, hitela v novem veselji na plan ter prestopila pot, kjer sem se nadejala, da dobim, s čimer ustrezem najbolj Barlétovi-

Ob véliki, široki in lepi cesti, ki pelje iz Trsta proti severu stoji na levi stráni mala in preprosta, a lepa in vabeča hišica. Zidana je samó v jedno nadstropje, vender se razlikuje od drugih kmetskih hiš in ni ti težko ugeniti, da je to gosposki dom. Vabeča je po svoji léži takó, da, ko se šetajo tujci ali Tržaçani tam mimo, ne morejo si kàj, da ne bi rekli: »Kakó je tu lepó in kakó ÷aroben razgled!«

Hiša ima okna na tri strani, le severu nasproti je dal gospodar sezidati močan zid, dobro vedoç, kakó tu po zimi brije burja.

Prednji del hiše je obrnen proti jugu na dívno Jadransko morje, pred hišo pa je vrt za cvetlice in zelenjád. Kraj vrta je spletena ograja, po kateri se vije zeleni bršljan.

Najlepši razgled se ti odpre, stopivšemu kraj te ograje.

Globoko pod teboj teçe železna cesta proti severu, še globoçe ob morji pa vozna v Barkovlje, raz katere ÷uješ vedno drobne zvončke upehanih tramvajevih kónj, ki tekajo semtertja vozçi okoliçane v bližnje mesto, a meščane venkaj na dobro vino in v sveži vzduh.

Pod cesto pa že šumi morje in peni svoje valove ob bregu ter poigrava z zlatimi solnçnimi žarki. Blizu in daleç plava neštevilno ÷olniçev, v katerih sedé brdki, od solnca zarjaveli pomorščaki. Tam na obzorji vidiš parobrod, ki je ravno ostavil tržaško lóko in sreçuje ga drugi, ki hití proti nji; za njima pa v sinji daljavi se strinjata modrozelená voda in jasno nebó.

Na desni stráni hiše se razprostira dober kos obdelanega polja in dalje naprej prijazen gozdiç; na to posestvo sem se torej namenila ónega jutra.

Na pragu mi pride naproti Marijana, zvesta in stara dekla, z veselím pozdravom; obrisala si je roko v predpasnik ter mi segla v desnico veselo namežikajoç.

Za njo prihiti gospodinja, stara gospodiçina, ki je nosila na obrazu še sledove nekdanje lepote. Svetle sive oçi so zadovoljno gledale v svet in mala usta so se raztegnila na smeh, ko me je ugledala. Peljala me je v hišo, kjer sem ji naznanila namen svojega pohoda, konçno prijazno jo pogladila po lici in rekla: »Tetka, skrbite, da bode že drug teden pripravljeno v prvem nadstropji!«

Bili smo vsi njeni znanci vajeni, nazivati jo le »tetko«.

Morala sem ji obljubiti, da jo bodem ÷ešçe obiskavala, saj sem vedela, da lahko izpolnim obljubo! Prosila me je še, naj ves dan ostanem pri nji, in ubogala sem.

Zopet stojim tu pri ograji, zopet zrem proti divnemu Miramaru, zopet doli na čisto, lepo, mirno morje in v duhu mi stojiš že ti na strani, ljuba dušica; opozarjaš me na to in óno in veselje me prešine pri tvojem prijetnem smehu.

Pred šestimi leti se je naselila v tej hiši družina, broječa s staro hišino vred štiri osebe.

Gospodar Valentin Solnce, profesor v pokoji, imel je jedva šestinštirideset let, toda človek bi ga sodil visoko nad petdeset. Velik in slok, z brado na pol že belo in sivolas je posedal ves dan v naslanjači, in kvečjemu časih prekoračil vrt. Radi bolezni svoje moral je poučevanje popustiti. Zdravniki so mu svetovali na jug v milejši zrak in zato se je s svojci nastanil v tej hišici.

Gospá Solnčeva je imela okoli štiridesetih let, pridna gospodinja, skrbna mati, ljubezniva in potrpežljiva soproga.

In ona? Kaj naj rečem o nji, o svoji Ani? Ni bila nikak ideal lepote, ki bi na prvi mah očarala; šele po daljšem občevanju ti je morala ugajati ta čista in nepopačena, blaga in vesela deklica. Nje temnorjave oči so izražale, kar je čutila, potrjevale, kar je govorila, sploh so imele v sebi vedno nekaj izražujočega.

Sanjava pa je bila, zidala si zlate gradove v oblake in videla vse lepó in vse dobro. Imela je globokočuteče srcé in trdno voljo, pri vsem tem je bila otroško-nedolžna in vesela.

Vzgojena je bila v národnem duhu, po skrbi rodoljubnega očeta, kar je med našim ženstvom — tudi izjema.

Dovršila je bila učiteljsko preskušnjo, uprav, ko so njeni roditelji mislili na preselitev v Trst. Zaradi očetove bolezni je ostala pri svojcih in videla se je njena skrbna roka povsod.

Lepega jutra koncem poletja vstali sva na vse zgodaj in šli s košarico po smokev in češpelj. Ko nabereva, ideva dalje v gozdíč in sedši jameva jesti slastno sadje.

Zdajci slišiva glasen strel z mórja, za katerim se je takoj oglasil ravno takšen z grada tržaškega, in takó je odmevalo več strelóv drug za drugim.

Bližala se je Trstu velika angleška ladja in stréli so izražali vzajemni pozdrav. Ko sva vstali in zrli, kje bi bilo káj ugledati, zaslišiva mater, ki je na ves glas klicala svojo Ano. Ta steče proti hiši, jaz pa pobere nabrano ovočje in stopam počasi za njó. Ko se približam, čujem vesele vzklike in smeh. Ugenila sem, prišel je Vinko, njen zaročenec.

Blagovoli oprostiti mi, bralec dragi, ako dosedaj še nisem omenila, da je bila Ana zaročena; oprost, da ti nisem do sedaj predstavila možá, ki ima del glavne vloge v tej povesti!

Omeniti nisem hotela, dokler ni bilo sile, ónega, ki je provzročil Ani moji toliko gorjá in meni pustil toliko neljubih spominov.

Kmalu potem, ko se je Solnčeva družina preselila semkaj, spoznala sta se Vinko in Ana. Po navadnih potih, opisanih in opevanih tolikokrat, odkrila sta drug drugemu svojo ljubezen. Ana ga je ljubila z vso strastjo in močjo svojega srca; preveč, več kakor je bilo meni ljubó.

Ko sem se jaz prvikrat namerila nánj, napravil je Vinko náme kàj prijeten vtisek, kateri pa je, žal, dan za dnevom sam brisal iz mojega srca. Prišlo je takó daleč, da sem jela obžalovati svojo Ano in odtezati se, ko je prihajal. Umeti nisem mogla, zakaj je z máno takó prijazen, zakaj mene takó čudno gleda, meni dolgo in gorko roko stiska, ko ima Ano takó rad, kakor ji pravi in kaže. To mi ni bilo všeč zaradi Ane moje, katera je bila pač vredna popolne ljubezni pravega, poštenega možá.

Ona je opazila, da nisem njenemu zaročencu nič kàj prijazna in ko me je vprašala po vzrokih, dejala sem, da se mi zdí lehkomišeln in da se bojim, da bi je ne mogel takó osrečiti, kakor je vredna.

V ljubezni svoji je bila slepa ter je imela mojo sodbo za kápriciozno muho, Vinka svojega za moški ideal.

Nisem ji hotela očij bolje odpirati in kaliti njene sreče; slepila sem sámo sebe, češ: morda se tudi sama motim.

Ko sem dospela do hiše ugledal me je že Vinko in s svojo navadno gibčnostjo in udvornostjo šel mi naproti kličoč: »To je prav, da je tudi gospodičina Pavlina tukaj!« . . . »Kakó je, kakó, ljuba kmetica naša?« rekel je k meni se obrnivši z osladnim, gizdavam smehljajem.

Odgovorila sem mu s poluresnim, polušaljivim glasom: »No, saj vem, da Vi take poklone delate le zato, da bi kàj dobili iz te košárice; toda nič ne bode, nič, dokler ne opustite teh fraz! Kakó mikavno sadje, kàj ne? No, pa izberite si pod tem pogojem, da se poboljšate, kar se tiče poklonov.«

»Nič poklonov, gospodičina, kar je res, to je res; niste morebiti Vi« . . .

»No,« segla sem mu v besedo, »to je poboljšanje! Pokloni so Vam, kar nam vsakdanji kruh; brez teh ne morete živeti.«

Govorila sem to z nekoliko ostrim glasom, kar smo začutili vsi trije in na kar je Vinko kratko odgovoril:

»Odslej hočem molčati.«

Na to je jel govoriti z Ano, jaz pa sem se oprostila z izgovorom in odšla v hišo. Odšel je, ne da bi me iskal, kar mi je bilo ljubó; le Ani je naročil, naj me pozdravi.

»Védi, po kaj je prišel,« deje Ana. »Včeraj so došli slovanski gostje in tem na čast so sklenili Slovenci naši napraviti koncert, sevéda le toliko, kolikor se dá v takó kratkem času opraviti, godba, petje, govori,« pravila mi je Ana. »Prišel je tudi nas vabit, rekoč, da nas odvede k veselici. Ti greš tudi, kàj ne, Pavlinica moja?«

Ne da bi ji na to vprašanje odgovorila, dejala sem:

»Čuti se menda užaljenega! Ali veš, Ana, presédajo mi že taki govori. Naši gospodje so takó galantni, da je njih vsaka beseda poklon; drugi so pa taki, ki menéč, da se storé interesantne, tožijo o življenji in usodi in pikajo ženstvo — dasi so premladi, da bi imeli kàj izkušenj. Ne veš li kakó je bilo letos ob zadnji veselici? Prva si ti plesala z gospodičem, ki ti je življenje takó grenko risal in z lepimi besedami obiral ženstvo. Prišla si k meni in rekla: »Čudno, kakó govori!« Slučajno je za teboj plesal z menoj ter govoril ravno isto, prav takó filozofiral in Milka Poljakova je pravila uprav óne besede. Kdo vé, kolikim je takó tožil! Vidiš, to mene jezi, všéč so mi preprosti govori, idoči od srca, kar se zna, da je govorniku svojsko, a ne naučeno na pamet.«

Vsemu je Ana pritrdila, le Vinka svojega je hotela zagovarjati; toda jaz sem jo zavrnila, rekoč, da bi jaz morebiti tudi takó sodila, ko bila vánj zaljubljena kakor ona.

Med raznimi opravki je prišlo póludne in čas, da smo sedli h kosilu. Po obedu smo sedeli pred hišo in čakali pošte. — Vsak dan namreč je počival profesor Solnce v velikem naslanjači pred hišo in Ana mu je brala novine. Oče je imel Ano nenavadno rad. Beróč kàj iz novin, največ politične reči, katere so bolehnega možá še vedno veselile, ustavila se je Ana hipoma, odložila časnike, obrnila svoje oči v ljubega roditelja in otročje vprašala:

»Ali zakaj morajo biti taki ljudje na svetu, zakaj veden prepir in nemir, ko bi vender lahko vsi mirno živeli, ko bi drug drugemu pripoznal pravico, katera mu gre po božjem in svetnem zakonu?«

Tedaj pa je oče s koščeno svojo roko objel hčerko, pritisnil ustna na njé obile, kostanjeve lase ter stal takó več trenutkov in

opazovalec bi bil ugledal, kakó se mu v očesi sveti solza. Potem pa je dvignil glavo rekoč: »To je ravno, drug drugemu neče skazati pravice, drug hoče družega nadvladati.«

Onega dné smo bili vsi veseli. Čas je potekel, ne da bi opazili, da se je dan poznega poletja nagnil. Po prigovarjanji gospé Solnčeve sem se tudi jaz odločila za zvečer h koncertu.

O polu sedmih sva bili že pripravljene in da bi čakanje ne bilo predolgočasno, stopila je Ana h klavirju. Prebirajoč nekaj časa po tipkah, začela je igrati lepo Kocijančičevo »Slovó«. Takó je nisem še slišala. Zdelo se je, da tipka za tipko izraža poznate Stritarjeve besede, katere narekuje žalostno srce:

»Še enkrat ljubezen piti
Iz očij, iz ust mi daj;
Daj v slovó se poljubiti,
Bog vé, al' te bom še kdaj?«

Stopim na vrata, toda Ana ni se dala motiti. Pri besedah: »Še enkrat ljubezen piti iz očij, iz ust mi daj,« vliše sta se dve debeli solzi po zažarelem lici in glas na klavirji je umrl z besedami: »Bog vé, al' te bom še kdaj?« in ko je hotela drugikrat glasneje ponoviti zadnje besede, pride Vinko v sobo, kjer sem bila jaz, in poklonivši se meni, steče k Ani ter jo strastno náse pritisne, kliče: »Duša moja, zdaj se mi je res zdelo, da moram odpotovati in da mi igraš še v zadnje slovó; s kakim čutom si to igrala! Jaz se nisem prišel poslovljat, ampak prišel sem šele póte!«

»Oh, ti si,« rekla je Ana, osvobodivša se na lahko Vinkovega objema; če »Slovó« igram, mislim na ločitev; če ne na svojo, pa na koga družega, in vidèč té v srce sezajoče besede, žali me, ker vem, kakó mora biti to strašno.«

Meni je pa pesem nenavadno segla v srce, najrajša bi bila zbežala v svojo sobo in ostala domá. Tudi Ana je bila vidno ganena, le Vinko se je šalil.

Nekaj trenutkov smo bili na poti. Vinko in Ana sta se glasno razgovarjala, jaz pa sem z Anino materjo molčé korakala za njima. Pretrgala sem molk s kako malo opazko o lepi mésečni noči, o mirnem morji in o krasnem razgledu na razsvetljeni Trst; a videča, da gospó Solnčevo mučijo druge skrbi, umolknila sem še jaz.

Pri veselici se je vsem razvezal jezik, hvaleč in grajajoč to in óno, pri banketu pa je bilo veselje splošno. Okoli dveh smo se razšli. Stopivši na mestni tlak, mignil je Vinko mimogredočemu praznemu vozu in v hipu je ta zdričal z nami po lepi poti proti dómu. Vsi smo

molčali, vsak se je bavil le s svojimi mislimi. Ko izstopimo in krenemo proti hiši, ni bilo malo naše začudenje, videč z raznih oken svetlobo. Pogledali smo se pomembno vsi in gospá Solnčeva je obleдела sluteč nesrečo. Ni se motila.

Ko potrkamo po vélikih dverih, pride »tетка« z nagubančnim čelom, ki je kazalo, kakó se revica premaguje, da bi, kolikor možno, prikriala bridko resnico. Kmalu nam je bilo vse jasno.

Profesor Solnce, ki je na skrbno ženino opominjevanje, naj bi šel v sobo, predno odidemo, odgovoril, da mu je zunaj kaj prijetno v lepem, poletnem večeru; ostal je pred hišo, dokler se ni popolnoma zmračilo. Šele ko je mesec preplul dober kos poti, poklical je profesor svojo staro Uršo, da bi mu svetila po stopnicah.

Hotela ga je pridrževati ter mu pomagati kakor po navadi do sobe, toda on je ugovorjal, češ: da se danes čuti nenavadno dobro in da ji to pokaže, hoče iti sam za njó po stopnicah. Šla je tedaj z lučjo naprej, profesor počasi za njó.

Ko je že bila pri sobnih vratih in je že držala za kljuko — ozre se vsa preplašena nazaj, od koder je slišala močen ropot in glasen vzklik. Ker se je močno stresla, pritisnila je z roko na kljuko, vrata so se nagloma odprla in pri tem ugasnila luč, katero je držala v rokah. — Vsa prestrašena je jela torej klicati tetko, katera je, bila takoj z drugo lučjo pri rokah. S trepetom ozrši se na stopnice, ugledali sta profesorja Solnca ležečega na tleh. S pomočjo gospodarja sosedne hiše spravili sta nesrečneža v posteljo, kjer se mu je za silo obezala rana na glavi.

Ko smo mi prišli, dobili smo že tam zdravnika. Pri odhodu sem ga vprašala, naj mi pové, ali je kaj upanja, in odgovoril je z ramami odmignivši: »Nič ne bode!«

In res je bilo takó. Druzega opóludne je bojeval blagi mož zadnji boj s smrtjo ter zaspal, izgovorivši še poslednjikrat ime ljubljene svoje Ane . . .

Nekaj tednov pozneje sva sedeli z Ano pred hišo. Bila je nedelja. Manjkalo ni hrupa in šuma veselih ljudij, ki so se izprehajali, ali vozili v Barkovlje. Drdranje kočij, zvižeg parobrodov, ki je ljudstvo vozil v Miramare, ropot železne ceste, petje in godba beračev — to je bilo vse vprek.

Vender medve nisva imeli očij in ušes za vse to. Tožna je bila Ana, tožna sem bila jaz. Molčé sva sedeli druga póleg druge, saj je bil žalostni dan slovésa.

Ana se je s svojo materjo odločila zopet na Kranjsko, kjer je dobila službo učiteljice v mali gorenjski vasi.

Penzija uboge vdove Solnčeve je bila premala, zatorej je morala Ana misliti na svoj zaslužek.

Druzega dné sta hoteli odpotovati. Pogovarjali sva se, kakó si bodeva pridno dopisovali, kakó bode druga vedno mislila na drugo; takó sva si lajšali grenko ločenje.

Ana je bila silno pobita; kaj bi ne bila? Pustila bode tu svojega ljubega zaročenca! Ona bode tam sama v mali, pogorski vasi, on pa tu, v velikem bogatem mestu, obkrožen s prijatelji in znanci. Bode li mislil nánjo?

Govorili sva pa največ o njenem poklici in v deklíškem svojem oduševljenji razpravljali, kakó važen bode ta njen posel; kakó je ona srečna, ker bode mogla kaj storiti za svoje rojake in za ves národ; v nežna, mlada srca bode sejala kalí vsega dobrega, ljubezen do domovine in do vsega človeštva. Večinoma je Ana molčé pritrjevala — njene misli so bile nocoj drugód.

Sredi nad morjem se je prikazal mesečev rožiček in zvezde so se jele prižigati druga za drugo. Vse je bilo že za pot pripravljeno in ko je malo potem prišel voz, pozdravljala je Ana z rosnim očesom še zadnjikrat lépo, mirno morje, na njem zibajoče se čolne, prijazno hišico in tam v polukrogu ob morji ležeči, lepó razsvetljeni, bogati Trst.

Na kolodvoru je čakal Vinko. Bil je takó potrť, takó je vzdihoval in tožil, da sem se jela kesati, ker sem ga takó hudó sodila.

Še malo — in pozvonilo je drugič. Spremila sva ženski do kupeja, v kateri je Ana obupno séla in se komaj premagovala. Midva sva jo še zadnjič pozdravljala, a takoj se je jela pomikati dolga vrsta železnih vóz. V malo trenutkih je izginil vlak najinim očem.

(Konec prihodnjíč.)

Sèn.

Doč zimska kósme snežne siplje
S studéno rokó,
Vse mirno, le srčé utriplje
Mi v prsih glasno.

O lepi sanja prešli dóbi
Brez toge, jadí,
O cvétu, ki v preranem gróbi
Dobíl je mirá.

Fr. Gestrin.

Statistika članov „Matiče Slovenske“ poleg stanov.

Spisal Jos. Apih.

Nastopne vrste so skromen in nepopoln poskus, sestaviti statistiko članov »Matiče Slovenske« poleg poklica ali poleg slojev »človeške družbe«, katerim pripadajo. Nepopoln je poskus zato, ker nimam dovolj podatkov, da bi gledé vseh stanov, zastopanih pri »Matici«, mogel točno povedati, v katerem razmerji podpirajo prvi naš slovstveni zavod. Zračuniti sem mogel to razmerje samó pri nekaterih stanovih in tudi gledé teh samó z ozirom na nekatere pokrajine slovenske. Glavna vira sta mi bila »Letopisa« za 1883. in 1888. l.; iz števila matiĉnjakov, kateri so zabeleĉeni v teh »Letopisih«, bodemo pozvedeli »premikanje« v našem društvu v teku zadnjega poldesetletja; videli bodemo, da število tu narasta, tam pada, in zasledili bodemo morebiti marsikatero premisleka vredno resnico.

Ĉlanov je imela »Matica« 1883. leta 1517, leta 1888. pa 1710; priraslo jih je torej v teh letih 193, t. j. $12\frac{72}{100}\%$ ali $2\frac{54}{100}\%$ na leto. Recimo, da je ta narastaj nekako narastaj duševnega kapitala po prištetih obrestih, pa moramo priznati, da to obrestovanje ni ravno Bog vé kakó bogato, nego sicer jako varno, a venderle počasno. Nanaĉredovali smo vender, kajti od 1866—1885. l. je število matiĉnjakov letoma narastalo samó za $2\frac{17}{100}\%$, zboljšalo se je torej za $0\frac{37}{100}\%$, to je pa resniĉen napredek, saj znamo, da so v »Letopisih« zadnjih let zabeleĉeni samó pravi, t. j. plaĉujoĉi matiĉnjaki, doĉim so v imenikih starejših »Letopisov« mnogi ĉlani »ad honores«. Raz tega stališĉa smemo biti uverjeni, da je bil narastaj zadnjih let gotovo še izdatnejši.

Oglejmo si zdaj udeleĉbo pojedinih slovanskih pokrajin in dotiĉni prirastek. Leta 1883. bilo je matiĉnjakov Kranjcev 727, t. j. $47\frac{92}{100}\%$ vseh matiĉnjakov, Štajercev iz obeh vladikovin 387 = $25\frac{51}{100}\%$, Korošcev 55 = $3\frac{62}{100}\%$, Primorcev 242 = $15\frac{95}{100}\%$, iz raznih krajev 106 = $6\frac{98}{100}\%$. Leta 1888. pa je bilo Kranjcev 850 = $49\frac{7}{100}\%$, Štajercev 380 = $22\frac{22}{100}\%$, Korošcev 65 = $3\frac{8}{100}\%$, Primorcev 270 = $15\frac{79}{100}\%$, iz raznih krajev 145 = $8\frac{19}{100}\%$. Poskoĉilo je torej število matiĉnjakov iz Kranjske za 123, t. j. za $16\frac{91}{100}\%$, s Koroškega 10 = $18\frac{1}{100}\%$, iz Primorja za 28 = $11\frac{57}{100}\%$, iz raznih krajev za 39 = $36\frac{8}{100}\%$; Štajercev se je pa izgubilo 7 = $1\frac{8}{100}\%$. Tukaj vidimo, katere pokrajine so najizdatnejše mnoĉile število matiĉnjakov; uĉinek se kaĉe tudi v dviganji, oziroma padanji relativnega razmerja med matiĉnjaki navedenih pokrajin; doĉim

so novopristopivši kranjski člani zboljšali svoje odstotno razmerje za 1,78 %, Korošci za 0,18 % in matičnjaki iz raznih krajev za 1,51 %, zaostali so Primorci za 0,16 %, Štajerci pa za celih 3,29 %. Odpadalo je Štajercev letoma 0,36 %, prirastalo pa Kranjcev po 3,38 %, Korošcev po 3,6 %, Primorcev po 2,31 % in iz raznih krajev po 7,3 %. Koroški Slovenci so torej pobirali vrlo stopinje takoj za kranjskimi sosedi in so izpolnili svojo »narodno dolžnost« dokaj vestneje od bratov štajerskih; tisti 0,36 %, za katere je pojemale število štajerskih matičnjakov, je samó na sebi neznatno, a ponavljajoče se je znamenje nekega kroničnega zla, nekega raka, katerega naj bi tam doli ob Dravi in Savinji kar najhitreje odstranili iz narodnega života, saj ne gloje samó nekaterih udov, nego slabí celoto našega národa. —

Da je priraslo toliko članov v »raznih krajih«, za to gre hvala v prvi vrsti sosedom Hrvatom; bilo jih je 1883. leta 41, 1888. leta pa 70, poskočilo je torej število za 29 = za 70,7 %.

Matičnjake sem razvrstil v te-le skupine: 1. Duhovniki in bogoslovci; 2. učitelji (profesorji, ravnatelji, odgojevatelji); 3. javni in 4. zasebni uradniki; 5. odvetniki in beležniki, 6. zdravniki; 7. posestniki, obrtniki, tovarnarji, zasebniki; 8. dijaki; 9. društva, knjižnice, zavodi, občine. Po absolutnem številu je te skupine razvrstiti tako-le:

I. Duhovniki. 1883. leta jih je bilo med matičnjaki 633, 1888. leta pa 676; pomnožili so se torej za 43 = 6,79 % ali 1,55 % na leto. Dočim pa je raslo absolutno število, padalo je relativno razmerje, kajti 1883. leta je bilo 41,73 % vseh matičnjakov duhovnikov, 1888. leta pa samó 40 %. Ta prikazen se ne sme smatrati pojemajočim zanimanjem duhovnikov za »Matico«; relativno razmerje mora za duhovnike postajati tem neugodnejše, čim živahneje se zavedajo posvetni krogi naši tiste národne dolžnosti, katero so duhovniki od početka »Maticе« izpolnovali, ko so v takó odličnem številu stopali v kolo matičnjakov. Absolutni narastaj in relativno padanje duhovniških članov »Matičinih« je torej dokaz, da zajema naše društvo vedno več rastočih sil iz ostalih krogov národne inteligence. Bog daj, da bi začeli ti krogi še živahneje tekmovati z duhovniško gardo »Maticе«!

Žal, da nam ni mogoče dognati, v koliki meri se udeležuje matičinega delovanja duhovščina pojedinih slovenskih pokrajin; dognati moremo to zgolj gledé ljubljanske in labodske vladikovine; v obeh je duhovščina národno takó jednotna, da smemo trditi, da je z jako malimi izjemami »sposobna« za matičnjaštvo; v obče ji pa nalaga gmotno stanje tudi nekako dolžnost, na tem polji pospeševati národni napredek,

Med člani ljubljanske vladikovine je bilo 1883. leta duhovnikov 294, leta 1888. pa 312, torej za 18 več = za $6\frac{1}{2}$ ‰; a dočim je med kranjskimi člani imela »Matica« 1883. leta $41\frac{7}{10}$ ‰ duhovnih članov, padel je 1888. leta ta odstotek na $36\frac{3}{10}$ ‰. To relativno padanje bi se bilo pa lahko zavrnilo, saj je bilo 1888. leta samó 52 ‰ vse kranjske duhovščine (broječe okroglih 600) v »Matico« vpisanih. Najdemo pa, ako se ozremo po posameznih dekanijah, jako različne razmere gledé udeležitve duhovnikov pri »Matici«. Prvo mesto zavzema dekanija bistriška: $83\frac{3}{10}$ ‰ njene duhovščine najdemo med matičnjaki, takoj za njo prihaja Ljubljana z okolico z $83\frac{1}{10}$ ‰; Vipava z 80 ‰, Vrhnika z $78\frac{9}{10}$ ‰, Šmartno s $66\frac{6}{10}$ ‰, Postojina z $61\frac{5}{10}$ ‰, Ribnica s 55 ‰, Radovljica z $51\frac{3}{10}$ ‰, Kranj, Kostanjevica, Metlika, Cerknica in Idrija vsaka s 50 ‰, Loka s $47\frac{0}{10}$ ‰, Novo mesto s $43\frac{2}{10}$ ‰, Moravče z $38\frac{5}{10}$ ‰, Trebnje z $38\frac{2}{10}$ ‰, Kočevje s $36\frac{4}{10}$ ‰, Kamnik s $35\frac{7}{10}$ ‰ in Šmárije s 35 ‰.

Razvrstimo te dekanije po relativnem številu duhovnikov med matičnjake pojedinih dekanij. Jako so poučne nastopne številke: Duhovnih članov je bilo v dekaniji moravški $90\frac{0}{10}$ ‰ vseh matičnjakov te dekanije, v kočevski in loški po $66\frac{0}{10}$ ‰, v trebánski 65 ‰, v šmárijski $58\frac{3}{10}$ ‰, v vipavski 50 ‰, v litijski 48 ‰, v ribniški $47\frac{8}{10}$ ‰, v bistriški $47\frac{6}{10}$ ‰, v cerkniški $47\frac{1}{10}$ ‰, v kamniški $46\frac{8}{10}$ ‰, v radovljiški $45\frac{6}{10}$ ‰, v metliški $40\frac{8}{10}$ ‰, v novomeški 40 ‰, v leskovški $38\frac{5}{10}$ ‰, v kranjski $37\frac{7}{10}$ ‰, v idrijski $26\frac{8}{10}$ ‰, v ljubljanski $26\frac{3}{10}$ ‰, v vrhniški $25\frac{8}{10}$ ‰, v postojinski 20 ‰. Znamenito je to, da so óne dekanije, ki imajo relativno največ duhovnikov, med zadnjimi gledé števila vseh svojih matičnjakov: Moravče štejejo 11, Kočevje 12, Loka 24, Trebnje 20, Šmárije 12, Vipava 24, Litija 25 članov, Ribnica 23, Bistrica 21, Cerknica 17; maloštevilni so matičnjaki tudi v dekaniji metliški (27) in idrijski (26), a vse druge imajo nad 30 članov: kamniška 32, radovljiška 46, novomeška 40, leskovška 39, kranjska 53, vrhniška 58, postojinska 40 in ljubljanska 300. To protislovje absolutnega in relativnega razmerja gotovo ni zvati prirodno, nego ima brez dvojbe razloge, ki bi se dali lahko odpraviti, izvzemši sevéda Kočevje in Ljubljano. Kdo je kriv, ne vemo, a inteligenciji ónih dekanij z malim številom matičnjakov in ogromnim relativnim številom duhovnih članov, kličemo: »Adame, kje si?« —

Primorske vladikovine so brojile duhovnih matičnjakov 1883. leta 102, 1888. pa 117, narastaj je bil torej za 15 članov, oziroma $14\frac{7}{10}$ ‰ v petih letih. S tem prirastkom se ujema relativna razmer, 1883. leta je bilo med primorskimi matičnjaki duhovnikov

42¹⁶/₁₀₀, 1888. leta pa 42⁷/₁₀₀. Tu torej dobiva »Matica« iz duhovnih krogov še vedno več novih članov, nego iz ostalih plastij národovih. Kakšno je razmerje med celoto duhovnikov teh vladikovin in duhovnimi matičnjaki, žal, da ne moremo povedati točno; ako pa je precèj verjetno, da so vsi slovenski duhovniki primorski člani »Družbe sv. Mohorja«, razvidimo to-le: Primorske vladikovine imajo blizu 400 slovenskih duhovnikov, katerih je v »Matico« vpisanih 117, t. j. 29²⁵/₁₀₀, ne baš obilno število!

Gledé števila matičnjakov se vrsté pojedine dekanije primorske tako-le: Gorica z 81 člani, Trst s 77, Tomaj z 18, Črniče in Dolina z 12, Bolec, Koborid, Tolmin, Pazin z 9, Koper 7, Komen s 6, Sv. Peter in Kastav s 5, Jelšane s 4, Buzet s 3, Pičan z 2, Kanal z 1 članom. Razvrstimo pa zdaj dekanije pólég relativnega broja duhovnih članov, pa dobimo nastopno razredbo: Pičan, Kanal in Buzet imajo 100 % duhovnih matičnjakov, Dolina 83³/₁₀₀, Črniče in Komen po 75 %, Bolec in Koborid po 66⁶/₁₀₀, St. Peter 60 %, Gorica 50 %, Jelšane 50 %, Pazin 44³/₁₀₀, Kastav 40 %, Tolmin 22²/₁₀₀, Trst 20⁷/₁₀₀, Tomaj 16⁸/₁₀₀ in Koper 14²/₁₀₀. Pri primorskih dekanijah pogrešamo torej tisto zgoraj poudarjano razmerje v označeni strogi obliki. Z ozirom na národnostne razmere in na nekoliko jako neugodni gmotni položaj primorske duhovščine nam ni dalje o tem razmerji govoriti.

Nekako podobne razmere nam kaže krška vladikovina, samó da nahajamo tu pólég absolutnega pomnoženja relativno padanje duhovskih matičnjakov. Leta 1883. je štela »Matica« na Koroškem 36 duhovnih članov, = 65¹/₁₀₀ vseh koroških matičnjakov; a dočim je absolutno število se povikšalo na 39, padlo je do 1888. leta relativno na 60 %. Tega padanja se pa smemo gotovo veseliti, kot spadajočega v vrsto tistih prikaznij, ki svedočijo, da se polagoma daní v starem Gorotanu.

Ker ima Koroška okoli 170 slovenskih duhovnikov in bogoslovcev, vpisanih jih je torej v »Matico« doslej 22⁹/₁₀₀ — gotovo precèj skromen del duhovščine slovenske krške, a znane razmere tam severno od Ljubelja so kríve tudi te slabe udeležitve pri »Matici«.

Izključno duhovne matičnjake nahajamo v dekaniji Doberlaves (6), Kanalska dolina (4), Spodnji Rož (3), Tinje (7); Velikovec ima jih 5 = 71⁴/₁₀₀ vseh svojih matičnjakov, Beljak 7 = 38⁸/₁₀₀ in Celovec 5 = 31²/₁₀₀.

Strože nego na Koroškem in Primorskem smemo preiskati in presoditi matičnjake duhovnike v skoro čisto slovenski vladikovini labodski; da pa ne delamo krivice, prištejmo še duhovnike, živeče v sekovski vladikovini in vpisane v »Matico«. Naravnost recimo: tu, na Štajerskem smo zasledili prikazen, ki nas je globoko užalila,

tembolj, ker se je nismo nadejali, akoprem smo že videli, da tam število matiĉnjakov v obĉe pada. Leta 1883. je bilo med matiĉnjaki 186 duhovnikov lavantinskih = 48,97 % štajerskih matiĉnjakov; a 1888. leta samó 162, torej za 24, ali 14,8 % menj; relativna razmer pa je padla za 0,84 %, za to izgubo ni bilo nobene kompenzacije. Najnovejši šematizem navaja 444 duhovnikov živeĉih na spodnjem Štajerji, članov matiĉinih je bilo zadnje leto torej med njimi 36,4 %, zaostala je torej lavantinska duhovščina za ljubljansko za 15,6 %. Ako razvrstimo dekanije po relativnem razmerji med duhovniki pojedine dekanije v obĉe in med duhovnimi matiĉnjaki dotiĉne dekanije, tedaj se vrsté dekanije v tem-le redu: V dekaniji Maribor desni breg je 77,7 % matiĉnjakov med duhovniki (7 duhovnikov), Bistrica Slov. 70 % (14), Šmártino 58,8 % (10), Nova cerkev, Rogatec in Vuzenica po 50 % (oziroma 7, 7, 4), Ptuj 45,9 % (11), Kozje 44,4 % (8), Ljutomer 43,5 % (10), Jarenina 40 % (6), Konjice 35,3 % (6), Dravsko polje, 30,7 % (4), Zavrĉ 30 % (3), Št. Lenart 28,6 % (6), Laško 28,5 % (6) Braslovĉe 28,3 % (4), Gorenji grad 25 % (5), Brežice 24,2 % (8), Saleška dolina 23 % (3), Šmártije 22,2 % (4), Celje 17,8 % (5), Maribor levi breg 17,5 % (21), Vélíka Nédelja 14,3 % (2), Marnberg 11,1 % (1).

Vzemimo v poštev óne dekanije, katere imajo najmenj po 10 matiĉnjakov, tedaj vidimo, da je bilo duhovnih matiĉnjakov v odstotkih v dekaniji Šmártino 83,3 % (10 duhovnikov), Kozje 72,7 % (8), Slov. Bistrica 66,6 % (14), Rogatec 63,6 % (7), Jarenina in Konjice po 60 % (6 oziroma 6), Maribor pri Dravi 51,2 % (21), Št. Lenart 46,1 % (6), Gorenji grad 45,5 % (5), Brežice 44,4 % (8), Maribor za Dravo 41,1 % (7), Braslovĉe 40 % (4), Ptuj 35,5 % (11), Ljutomer 31,2 % (10), Celje 14,7 % (5), Vélíka Nédelja 12,5 % (2).

Gledé duhovnih matiĉnjakov v »raznih krajih« nahajamo jako izdaten napredek. Leta 1883. bilo jih je med matiĉnjaki te skupine 9,5 %, 1888. leta pa 27,89 %. Da se je to razmerje za toliko zboljšalo za duhovnike, to so provzročili sešebno hrvaški duhovniki in bogoslovci, ki so pristopili k »Matici« v razmerno posebno velikem številu.

II. Matiĉnjaki iz jedra národovega: trgovci, obrtniki, posestniki (tovarnarji, zasebniki) zavzemajo drugo mesto. Leta 1888. jih je bilo 272 = 16,09 % vseh matiĉnjakov; razmnožili so se od 1883. leta za 34 = 14,28 %, oziroma za 2,85 % na leto, narastalo jim je torej število za blizu dvakrat hitreje od duhovnih matiĉnjakov. Med narastajem matiĉnjakov v zadnjih 5 letih je bilo 17,6 % móž te skupine. Leta 1883. jih je bilo 15,68 % vseh matiĉnjakov; torej se je relativno razmerje do 1888. leta dvignilo za 0,41 %. Ne vemo, ĉe je to zboljšanje

v pravem razmerju s tistimi življi te skupine, kateri se smejo po svoji izobraženosti smatrati, rekel bi, sposobnimi za matičnjaštvo; zdi se nam skoraj preskromno.

Kranjskih posestnikov itd. bilo je 1888. leta med matičnjaki $192 = 22\frac{5}{6}\%$ vseh kranjskih matičnjakov, ali $70\frac{6}{6}\%$ vseh matičnjakov te vrste. Leta 1883. jih je bilo stoprav $162 = 22\frac{26}{6}\%$ kranjskih, in 68% vseh matičnjakov. Za $2\frac{8}{6}\%$ so torej napredovali kranjski posestniki itd., za iste odstotke so zaostali drugovi jim zunaj Kranjske. Na Kranjskem samem so se namnožili za $18\frac{5}{6}\%$, t. j. za $3\frac{7}{6}\%$ na leto.

Skupno število kranjskih matičnjakov posestnikov itd., podrobnejši pogled po pojedinih dekanijah gledé absolutnega in relativnega razmerja in namnožitve:

Dekanija	Ljubljana	Bistrica	Cirknica	Idrija	Kamnik	Kočevarje	Kranj	Leskovec	Litija	Loka	Metlika	Moravče	Novomesto	Postojna	Radovljica	Ribnica	Šmarje	Trebnje	Vipava	Vrhnika
1)	65	7	3	9	5	0	19	5	1	2	6	0	6	16	12	7	0	0	7	23
2)	21 $\frac{3}{6}$	33 $\frac{3}{6}$	17 $\frac{3}{6}$	34 $\frac{3}{6}$	15 $\frac{6}{6}$	0	35 $\frac{8}{6}$	12 $\frac{8}{6}$	4	8 $\frac{1}{6}$	22 $\frac{2}{6}$	0	15	40	26	30 $\frac{4}{6}$	0	0	29	39 $\frac{6}{6}$
3)	+	—	—	—	—	+	—	—	—	—	—	+	+	+	+	—	—	+	+	+
4)	5	0	3	0	2	0	6	1	2	2	2	0	2	8	9	0	1	1	3	13

1) = matičnjakov II. skupine 1888; 2) = v $\%$ matičnjakov te dekanije; 3) = od 1883—88 + ali — za; 4) = matičnjakov.

Absolutno največ matičnjakov posestnikov imajo torej dekanije: Ljubljana z okolico, Vrhnika, Kranj, Postojna in Radovljica, relativno največ pa Postojna, Vrhnika, Kranj, Idrija in Bistrica; pristopilo jih je v zadnjem petletju največ v dekaniji Vrhnika, Radovljica in Postojna; rakovo pot so šli v dekanijah Cirknica, Kamnik, Leskovec, Litija, Loka, Metlika, Šmarje in Trebnje; posestniki cirkniške dekanije so celó popolnoma izginili iz imenika matičnjakov!

Primorski posestniki itd. so se od 1883. do 1888. leta pomnožili za 2 možá, bilo jih je 28 1888. leta = $10\frac{5}{6}\%$ vseh matičnjakov te skupine; pomnožili so se za $7\frac{7}{6}\%$. Največ jih ima Trst, $16 = 20\frac{5}{6}\%$ vseh tržaških matičnjakov; Tomaj $5 = 27\frac{8}{6}\%$, Gorica $4 = 4\frac{8}{6}\%$, Tolmin, Jelšane in Kastav po 1, oziroma po $1\frac{1}{6}\%$, 25% in 25% .

Med koroškimi matičnjaki je 1888. leta posestnikov itd. 9, t. j. $13\frac{9}{6}\%$, za več nego polčetrta odstotek več nego na Primorskem. Od 1883. do 1888. leta so prirasli 4, pomnožilo se je torej jim število za 80% , malo da se ni podvojilo. Ti člani bivajo v nastopnih dekanijah: v beljaški 4, t. j. $22\frac{2}{6}\%$ beljaških matičnjakov, v celovski

istotako 4, t. j. 25 %, jeden pa v velikovski = 14,3 %. Ostale dekanije krške so brez te vrste matičnjakov.

Lavantinska vladikovina je brojala 1888. leta 39 posestnikov itd. med svojimi matičnjaki, t. j. 11,3 % matičnjakov te škofije. Narasel je ta broj od 1883. leta sem za 1, t. j. za 2,6 % v teku petih let! Lavantinska škofija je tudi tu zaostala za slovenskimi sestrami. — Največ se jih nahaja v dekaniji celjski in ljutomerski, a še tu samó po 7, t. j. 20 % oziroma 29,1 %; Maribor za Dravo jih ima 4 = 23,8 %, Braslovče, Gorenji grad, Jarenina, Št. Lenart, Ptuj in Vélika Nédelja po 2, oziroma po 20 %, 18,1 %, 20 %, 15,4 %, 6,4 % in 12,8 %, Sl. Bistrica, Brežice, Konjice, Laško, Maribor pri Dravi, Šmárijje, Šmártino, Vuzenice in Zavrč po 1., vse druge dekanije pa niti jednega (Dravsko polje, Kozje, Marnberg, Nova cerkev, Rogatec). Žalostno!

V »raznih krajih« in v inozemstvu je bilo 1888. leta posestnikov itd. pri »Matici« 4, t. j. 2,43 % matičnjakov iz raznih krajev in iz inozemstva, v primeri z 1883. leta za 3. menj, torej znižanje za 42,8 %.

III. Tretje mesto med matičnjaki zavzemajo učitelji vseh vrst (izvzemši duhovne učitelje). Leta 1883. jih je bilo vpisanih v »Matico« 235, ali 15,48 % vseh matičnjakov, leta 1888. pa 256, ali 15,16 %; navzlic absolutnemu prirastaju za 21 ali 8,94 % je padlo relativno razmerje za 0,32 %, ker se je broj učiteljev za skoraj 4 % slabije pomnožil nego skupni broj matičnjakov. Na leto jih je priraslo samó za 1,79 %, nekaj, a prav malo več, nego pri duhovnikih.

Absolutno največ učiteljev je med matičnjaki ljubljanske škofije, namreč 81 ali 9,69 % vseh matičnjakov te škofije in 31,7 % vseh učiteljev-matičnjakov.

Od 1883. do 1888. leta se je ta broj pomnožil za 4 ali za 5,2 % — jako neugodna razmnožitev pri stánu, spadajočem k inteligenciji. Relativno razmerje se je shujšalo za 1 %, — Vzemimo zdaj v poštev število vseh kranjskih učiteljev (profesorjev, ravnateljev) in pogledjmo, v katerem razmerji podpira kranjsko učiteljstvo »Matico«. Vseh učiteljev ima (1887. l.) Kranjska 660, torej se jih nahaja v vrstah matičnjakov stoprav 12,2 %. Izmed ónih 81 učiteljskih matičnjakov je pa 36, t. j. 44,4 % srednješolskih učiteljev, ljudskih učiteljev je torej samó 45 vpisanih v »Matico« — gotovo jako malo zastopnikov mnogobrojnih učiteljev, katerih je sevéda mnogo v neugodnem gmotnem položaji.

Izmed kranjskih dekanij se najbolj odlikuje Ljubljana po številu matičnjakov iz učiteljskih krogov; šteje jih 45 = 17,5 % vseh matičnjakov te skupine, 55,5 % vseh dotičnih kranjskih, in 15 % vseh matičnjakov ljubljanske dekanije. Za njo prihaja Leskovec s 7 učitelji =

18 %, Novo mesto z 7 = 17 $\frac{1}{5}$ %, Radovljica in Vrhnika s po 5 = 10 $\frac{1}{9}$ % in 8 $\frac{1}{5}$ %, Kranj s 4 = 7 $\frac{1}{6}$ %, Postojina s 3 = 7 $\frac{1}{5}$ %, Kamnik in Trebnje z 2 = 6 $\frac{1}{2}$ % in 1 %, ostale dekanije imajo po 1., Idrija, Kočevje in Ribnica po nobenega matiĉnjaka-uĉitelja! — Sapienti sat! —

Primorske uĉitelje stavimo kranjskim drugovom za vzgled; dasi je veĉina gotovo v neugodnejših razmerah in dasi je tam broj slovenskih uĉiteljev izdatno manjši nego na Kranjskem ali Štajerskem, vpisanih jih je vendar 57 = 20 $\frac{89}{100}$ % vseh matiĉnjakov uĉiteljev doslej v »Matico«. Od 1883. do 1888. leta jih je priraslo 10, razmnožili so se za 21 $\frac{2}{10}$ %, t. j. za celih 4 $\frac{24}{100}$ % na leto; relativno razmerje pa znaša 1888. leta 21 $\frac{1}{10}$ % in se je od leta 1883. zboljšalo za 1 $\frac{47}{100}$ %. Prvo mesto zavzema Gorica z 19 matiĉnjaki-uĉitelji = 23 $\frac{4}{10}$ % svojih matiĉnjakov; potem Trst s 14 = 17 $\frac{8}{100}$ %, Koper s 5 = 7 $\frac{1}{4}$ %, Tomaj Koborid in Pazin s 3 = po 33 $\frac{3}{100}$ %, Bolec in Tolmin po 2 = po 22 $\frac{3}{100}$ %, Črniĉe, Komen, Št. Peter, Dolina in Jelšane po 1; ostale dekanije nimajo niti jednega.

Koroške uĉitelje zastopajo 4 uĉitelji v »Matici« = borih 6 $\frac{16}{100}$ % koroških matiĉnjakov; še ti so pa skoro sami srednješolski uĉitelji. Od 1883. leta sem je prirasel 1 in je relativno razmerje dvignil za celi 1 $\frac{15}{100}$ %. Izmed óne četvorice so 3 v beljaški dekaniji = 16 $\frac{6}{100}$ % beljaških matiĉnjakov; 1 pa v celovski. Mala udeleĉba koroških uĉiteljev je živa »signatura« koroških razmer. —

Lavantinska vladikovina z 52 uĉitelji matiĉnjaki = borih 14 $\frac{29}{100}$ % vseh lavantinskih matiĉnjakov, hodi tudi v tem pogledu rakovo pot: 68 = 17 $\frac{66}{100}$ % vseh ondotnih matiĉnjakov je brojila 1883. leta; 16 jih je torej odpadlo v petih letih, t. j. skoraj četrti del. — Pa vendar niso še nikdar nazvali Slovenski Štajer »tužnim«. — Raztreseni so óni uĉitelji-matiĉnjaki tako-le: v Celji (dekanija) 9 = 25 $\frac{7}{100}$ % tamošnjih matiĉnjakov; v Ptuji 8 = 25 $\frac{8}{100}$ %, v Ljutomeru in Mariboru pri Dravi po 7 = 21 $\frac{8}{100}$ %, in 17 $\frac{3}{100}$ %, v Sl. Bistrici in Mariboru za Dravo po 4 = 19 % in 24 %, v Rogatci 3 = 27 $\frac{3}{100}$ %, v Dravskem polju, v Jarenini in Veliki Nédelji po 2 = 33 $\frac{3}{100}$ %, oziroma 20 % in 12 $\frac{5}{100}$ %, v Braslovĉah, Brezicah, Št. Lenartu in Šmárijem po 1, v ostalih dekanijah — nobeden!

V »raznih krajih« je 1888. leta 62 uĉiteljev-matiĉnjakov, t. j. 37 $\frac{6}{100}$ % vseh matiĉnjakov iz »diaspore« in 24 $\frac{2}{100}$ % vseh matiĉnjakov uĉiteljev; napredoval je ta broj od 1883. leta sem za 22 móž = 55 % ali na leto za 11 %. Lep napredek, h kateremu so izdatno pripomogli uĉitelji hrvaški (oziroma na Hrvaškem), katerih šteje »Matica« 28, t. j. 10 $\frac{9}{100}$ % vseh matiĉnjakov te skupine. Častno je zastopan tudi Dunaj z 11 uĉitelji.

(Konec prihodnjic.)

Satura.

5.

Mladenič moj v življenja dōbi zorni,
Bodočnost svēta tebi se odpira,
Odkod zatorej glas tožbā izvira,
Ki dolgo že jih slušamo pokorni?

Duhovi žitja so nam res uporni.
Prej setve trud, pozneje žetve bira,
A sto zaprēk si stokrat moŹ podira,
Srēčnost mu talisman je čudotvorni.

Zatō razdvojen prēcej ne zaplakaj,
Četudi kje ti noga izpodrēkne
In vselej ne dozōri vsako zrno.

Pošteno delaj in zaupno čakaj,
Svetloba solncu kratkodōbno mrkne,
Zatem se bēli spet obzorje črno

6.

Trdōst srcā mi rada se očita,
Ker čustev nikdar jezik moj ne laŹe,
Ki živo jih dejanje ne pokaŹe,
Da v nēdru moškem so bilā razvita

Res pōt do srca mojega je skrita,
Bedē pred njim oprezne uma straŹe,
Odvračajo nevērnike TomaŹe,
Katerim zlāhka ni zvedāvost sita.

A bēbcev mēni sodba nekrivična
Samō v vedrilo sluŹi ter zabavo,
Saj kdor poznā me prav, narobe sodi.

Vsa čustva srčna moja so resnična,
In kar pred pamet bi ne smelo zdravo,
Po tem z menoj nikomur Źal ne bodi!

7.

Okusil žitja sam dovōlj grenkote,
Zadostno tudi so takisto znane
Trpečega človeštva mēni rane,
Krepōsti vse njegove in slabote.

Junak ne vstraŹi vrli nje togote,
Udarcem se usōdinim ne gane,
A kadar truden borbe neprestane
PotoŹi bōl, zasluŹil ni sramote.

Na lēs je kriŹa svetega razpeti
Sam Bog o grozni toŹil bolečini:
»Zakaj si, Oče, mēne Ti zapustil?»

In slabi mi ljudjē, od zēmlje vzeti,
Otroci greha v solzni tej dolini,
Nas bi nobeden toŹbe ne izustil?

8.

Človeku silne časih bolečine
Zamōlčati nikakor ni mogoče,
Bolestne skriti ne mu solze vroče,
Ko dragih nādej gleda razvaline.

A nejevolje čustvo me preŹine,
Ko pevce slušam naŹe vzdihujoče,
Katerih mladi zbor po sili stoče
In se raztaplja od »solzice« mokrine.

Sočutja vaŹe ne budē »solzice«,
»Glumāška bōl« vas rōdu ne prikupi,
Gospōdki neŹni vi od alabastra.

Poet nam pravi jasno kaŹe lice,
In če mu padajo za upom upi
TolaŹi se: »Per aspera ad astra!»

Jos. Cimperman.

O menjavi toplíne v Ljubljani.

Spisal Ferdinand Seidl.

(Dalje.)

Dovoljeno bodi še obzorje vsaj nekoliko razširiti z odgovorom na vprašanje: kolika je verjetnost, da nastopi ta ali óna mrzlotna stopinja v raznih mestih širne Avstrije vsaj jedenkrat v fizični zimi (novb.—mc.)? Že J. Hann je priobčil (1882. l.) odgovor, dodajemo na novo le dotična števila veljavna za Ljubljano.

VI.

Verjetnost toplínske najnižíne v znesku

	0°	-5°	-10°	-15°	-20°	-25°	-30°
	in menj.						
Praga (30)	1'00	1'00	'87	'63	'27	'03	'00
Krakova (30)	1'00	1'00	1'00	'90	'63	'40	'07
Budapešta (21)	1'00	1'00	'81	'24	'00	'00	'00
Dunaj (20)	1'00	1'00	'85	'55	'05	'00	'00
Celovec (30)	1'00	1'00	1'00	'90	'57	'20	'03
Ljubljana (30)	1'00	1'00	'93	'70	'37	'03	'00
Zagreb (20)	1'00	1'00	'85	'45	'05	'00	'00
Trst (30)	1'00	'40	'10	'00	'00	'00	'00
Vis (22)	'68	'14	'00	'00	'00	'00	'00

V Ljubljani je — kakor javlja ta pregled — skoro vsako leto mraz pod -10° pričakovati, pod -15° v 10 letih 7krat, pod -20° v istem róku 4krat, pod -25° pa šele v 30 letih jedenkrat. Na Dunaji so mrazovi pod -20° 7krat redkejši kakor v Ljubljani, na -25° toplína v 20 letih ¹⁾ ni upadla. Praga ima menj silnih mrazov od Ljubljane, le prav jakih (pod -25°) jednako število. V Krakovi je število takih 13krat toliko kakor v Ljubljani (0'40 proti 0'03), celó mrazov pod -30° je tam 2krat toliko kakor pri nas za 5° milejših. V tem se izraža kontinentalno položje Galicije; precèj podobne so razmere v Celovci, dasi vendar ne toliko ostré. A primera Celovca z Dunajem in Zagrebom kaže, kakó zeló se povekša osornost podnebja ali kontinentalnost zarad léže v kotlini. Zatorej so razmere ljubljanske, kar se tiče pogostosti prav jakega zimskega mraza najpodobnejše ónim koroškega stólnega mesta. Koliko ugodnejši so odnošaji ob Adriji! V Trstu so le toplíne med 0 in -5° gotove (verjetnost 1'00);

¹⁾ V oklep postavljena števila pripovedujejo, koliko let je vzetih v pošteb Pis.

pod -5° niti vsako drugo zimo ne upade toplína, pod -10° šele v 10 letih 1krat. Na otoku Visu pa se niti stopinje prvega presledka naše tablice VI. ne ponavljajo vsako zimo, nego le v 10 letih 7krat!

Bodisi pogostost bolj in menj jakih mraznih stopinj znakovita za različna podnebja in vplivna na razvòj in razširjatev organskih bitij, vender imamo motriti nepravilnosti toplínskega tira še z drugega stališča.

Pojem o zakonitem pomikanji toplínskem nastane, ako izločimo brezštevilne motnje, ki ovirajo zakoniti, vzajemni učinek solčnega stanja in topografske léže. Te storé, da niti dnevni niti letni tir v istini ni podoben valoviti črti, ki se od najnižine zdržema ukrivljena dviga proti najvišini in potem zopet polagoma upada. Motnje pomaknejo toplíno nepravilno sedaj nad, sedaj pod normalni znesek, in zatoorej se pomika dejanski tir toplínski kot neredno nazobčana črta med glavno najnižino in najvišino. Zgodi se, da motnje popolnoma obrnejo normalni značaj; saj je časih celò opóludne hladneje nego zjutraj, in namestu poletne toplote imamo pogostoma pravi jesenski hlad. Nekaterikrat smo izpostavljeni bolj ali menj jakim toplínskimi skokom in preobratom. Dočim razlike normalnih skrajnostij določujejo s svojo velikostjo milino in ostrino podnebja, napravljajo slučajne menjave toplínske stanovitnosti in izpremembe njegovo. Tudi to je važen klimadni činitelj in vredno je spoznavati ga.

Nepravilnih izprememb, ki se vršé v teku dneva, ne bomo preiskavali; prvič, ker se jim moremo vsaj nekoliko prilagoditi, kolikor se godé nam pred očmi, drugič pa in zlasti, ker izdatne izpremembe med jutrom, popóludnevom in večerom vplivajo na povprečno dnevno toplíno in se spoznajo potem kot izpremembe toplíne od dné do dné.

Da jo spoznamo, poiščemo razliko dnevne toplíne vsakega dné in njegovega prednika. Takó pozvemo dejansko menjavo, ki na nas vpliva, ne gledé na normalni narastaj ali upadaj toplínski. Izbral sem si desetletje 1871—1880 ljubljanskih opazovanj, kar v obče zadoščuje. Razlika med 1. jan. 1871. l. in 31. dabr. 1870. l. napisala se je prva, in takó se je delo nadaljevalo do 31. dné dabr. 1880. leta. Kot povpreček sem smatral tretjino vsote treh vsakdanjih opazovanj (ob 7. u. zjutraj, ob 2. u. pop. in 9. u. zvečer). To sicer ni popolnoma prava srednja dnevna toplína, ali razlikuje se le malo od nje, napaka torej izginja v diferencah.

Povprečni znesek vseh 3653 diferenc desetletja je 17° C. Za toliko se povprek v letu izpremeni toplíne v Ljubljani od dné do dné.

Pomen tega rezultata pojмимо stoprav, ako ga primerjamo različnim številom drugih mest. Slavni meteorolog J. Hann je proučeval izpremembo toplíne devetdesetih krajev, razširjenih po vsem svetu. Njegovi preiskavi bomo jemali primerjalne vzglede.

Hann je našel nastopno izpremembo v letnem povprečku v tu imenovanih mestih: Neapolj 1'0; Kajira 1'3; Atene 1'4; Pariz 1'5; Oksford 1'7; Stuttgart, Lipsija, Zürich 1'8; Bukurešt, Dunaj 1'9; Varšava 2'0; Monakovo 2'1; Petrograd 2'2. Največjo izpremembo imajo severni notranji deli Zjedinjenih držav, namreč do 4'0; tudi zahodna Sibirija je središče velike izpremembe. (Odtodi in pa od pomanjšane vlažnosti amerikanskega podnebja, pravijo, prihajajo izpremembe na telesi in značaji, katere čutijo Evropejci, ki se v severni Ameriki naselijo; odtod družilni vpliv podnebja v Avstraliji in Novi Zelandiji.) Takoj vidimo, da je Ljubljana na boljšem kakor Dunaj, Stuttgart, Lipsija in Zürich. Nasip gorâ, ki Ljubljano oklepa skoro od vseh strani, in sicer večša njeno kontinentalnost, brani hitri navál vetrov nasprotnega toplínskega značaja in manjša menjavo toplíne od dné do dné. Dostikrat veje južni ali severni veter po sosedni Hrvaški in pa visoko nad Ljubljano preko gorâ nekoliko časa, predno doseže dno kotlíne. Še bolj zavarovan je v tem oziru Celovec.

Ni smeti prezreti, da vplivajo toplínske izpremene na organizem različno, če je zrak relativno vlažen ali suh. O veliki vlažnosti se malo ohlajenje prav zelo čuti in škoduje, v suhem zraku pa ne vpliva na čut, niti nima slabih nasledkov (G. pl. Liebig.). Toplínska izprememba različnih podnebij se torej ne dá neposredno primerjati. Manjše izpremene v Ljubljani morebiti neugodnejše vplivajo, kakor nekoliko večje na Dunaji. Zračna vlažnost v avstrijskem stólnem mestu je namreč 72% povprek na leto, v Ljubljani pa 83% (blizu tolika je sploh po Gorenjskem in Dolenjskem, v Celovci tudi 83%, v Gorici 70%). Ako se prav spominjam, javlja Keesbacher ¹⁾, da so na Kranjskem bolezní na díhalih in čevetni katári pogostejši kakor v drugih kronovinah avstrijskih. Natančna preiskava morebiti dokaže, da so temu kriva svojstva podnebja, in sicer velika vlažnost ter gledé nánjo izdatna izprememba toplíne od dné do dné. Zlasti neugodno je, da sta obe ti svojstvi istodobno največji po zimi, ko je zračna toplína že sama na sebi v največjem nasprotju z gorkoto človeškega trupla.

¹⁾ Dr. Keesbacher, „Krain und seine öffentliche Gesundheit“.

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil dr. K. Štrekelj.

(Dalje.)

- Párue, páren*, subst. f. pl., konjske jasli (Temljine). Janežič: *párna*, f., Heuboden, Getreideboden. Iz nemškega: srvn. *barn*, *barne* m., Krippe, Raufe; weiter Scheunenraum zur Seite der Tenne (Bencke-Müller-Zarncke, Mhd. Wtbch. I. 89). Prim. še Schmeller-Frommann I. 278, Schöpf, Tir. Idiot. 30.
- Pájštva, e*, subst. f., Dörrkammer; poleg tega se včasih sliši tudi *pájštra* (Tolminsko). Beseda je nemški *Backstube*.
- Páuterki, ov*, subst. m. pl., najslabše predivo, die Nachbreche beim Hanf; Podgorjane, katerim ta beseda rabi, jo izrekajo *póvtrčv*, *póvtr'ov*. Stsl. bi se to glasilo *pauterčci iz pa-u-ter-čk. Koren je *ter* brechen. Ker imajo sestavljenke s prefiksom *pa* naglas na prefiksu (prim. páglavec, pábrki: páberki), moral je prejeti *u* v soglasnik *v*, kateri je nato tudi pred seboj stoječi *a* preglasil v *o*, kar je v slovenščini znan pojav. Miklosich, Etym. Wtbch. 352: *ter*, ima *potirki*, zadnje predivo. — Korošci razločujejo poleg lanéne préje četvero stopinj prediva: a) *prážna* préja, najboljše predivo, zatem pride b) *hodnčna* préja; še slabša je c) *túljeva* préja, in naposled stojé na najnižji stopinji d) *páuterki*. *Túljeva* preja je tudi goriškim Slovencem znana (Letopis Mat. slov. 1880. 197). Na tem mestu navaja Erjavec z Št. Viške gore *tulji*, *túljev*, m. pl.; po cirkljanskih hribih pa pravijo *túle*, gen. *túl*, f. pl., in *túlev* adj., kar bi se v knjižni slovenščini glasilo *túlje*, *túlj* in *túljev*. Beseda je temna. Levstik je v Letopisu na omenjenem mestu primeril staroruski *votolčev* aus den Acheln des Flaches gemacht, *votolovij* aus grober Leinwand gemacht; jaz bi še pristavil dijál.-rusko: *vatúla*, zraven *votóla*, samaja grubaja, tolstaja krestojanskaja tkanv, derjuga, rědnina izv ochlopčev; idetv na méški, na pokrytie vozov, na odějala i pr. (Dalv, Tolkovij slovarv I. 257).
- Peráč, a*, subst. m., Waschbläuel (Celje). Janežič: *peráča*, f. isto. Koren je *per* (Miklosich, Etym. Wtbch. 239: *per* 2).
- Pírň, a*, subst. m., Name eines isabellfarbenen Ochsen (Podgorjane). Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 269: *pyr*-2.
- Pítu, tna, o*, adj., schmackhaft (Miren pri Gorici). Prim. Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1880. 168 in Miklosich, Etym. Wtbch. 247: *pit*.

Plávež, *a*, subst. m., Flösser (Škofja loka). Kor. je *plū*. Sicer pozna nova slovenščina *plávž* Schmelzwerk, Hochofen, kar pa ni domače, ampak iz nemščine sprejeto: prim. bav. *Blähaus*, ki pomeni isto kar *Blähütten*, *Bläwerk*, namreč Schmelzwerk, flatus ferri (Schmeller-Frommann I. 319) od srvn. *blaejen*, *blaewen* schmelzen. Iz *plávž* so neki slovnicaarji naredili *plavež*, kar je popolnoma neosnovano.

Pléka, *e*, subst. f., majhna lesa (Temljine).

Pléme, *pléména*, subst. n., Zopftheil: kita v štiri pléména pletena, ein Haarzopf aus vier Theilen (Flechten) (Celje). Ta beseda mi ni jasna; z besedo *pléme* Zucht, Same ni v sorodu, ampak podoba je, da je od korena *plet* sè sufiksom *men*. Kakor *d* se tudi *t* včasih izgublja pred *m/om*: stsl. *osmь* iz *ostmь*, prim. *vymě* iz *vydmen*, *plemę* genus iz *pledmen*, *ruměnъ* iz *rudměnъ*. Bolj verjetno pa je, da imamo tudi ti besedi nov primer narodne etimologije. Zopftheil se nsl. imenuje tudi *prámen*, *prámena* m.; v Podgorjah izgovarjajo *prámn*, *prámena*. Srbi imajo *práměn*, Büschel, Schopf, Hrvati *pramak* capillorum floccus, *pram* Büschel; Čehinje delajo kakor Slovenke svoje kite iz pramenov, prim. č. *pramen vlasů* Haarflechte. Ker Slovenke kite *pletejo* ali *vplétajo*, lahko bi bil koren *plet* ispodrinil zlog *pra* v besedi *pramen* in beseda bi bila potem po analogiji mnogih drugih neutralnih substantivov sè sufiksom *men* prešla v srednji spol. V tem mnenju me potrjuje še posebno to, da se je moški spol dozdej ohranil v Temljinah na Tolminskem, kjer rabijo *plěmen*, *pléména* v istem pomenu, kakor v celjski okolici. — Janežič ima v slovarji: *pranéč*, m., Weiberzopf, das abgetheilte Haar. Ta beseda bi se imela prav glasiti *prámenič*, iz tega je posredno po oblikah *prámníč*, *prámně* nastalo *pranéč*. Zavrnuti je po tem takem Matzenauerjevo razlago, Cizi slova 281, kjer izvaja *pranéč* od ital. *frangia* fimbria, cirrus.

Plika, *e*, subst. f., peška v sadji (Gorenja vas pod Kanalom). Po Tolminskem pravijo *pléka*, na Krasu pa je *pěljč* Kern in der Weinbeere. Vse je še temno.

Počtkino, *počtkéno*, adv., so ziemlich viel (Privačina). Temna beseda.

Podajúč, *a*, subst. m., vile, s katerimi snopje v kozlec *podajajo* (Šmartno p. Litiji).

Polica, *e*, subst. f., deska pri plugu, Streichbrett am Pfluge (Pri Fari, kjer izrekajo *palica*). Zavoljo poména je ta beseda zanimiva. Tudi ruščina jo rabi namreč za isto stvar: *pólka*, *polica* sošnja, otvalъ, derevjanaja ili želěznaja došečka, lopata pridělanaja povыše sošnika (lemcha) dlja otvala zemli (Dalъ, Tolkovyj slovaru

III. 262). Tudi beloruščina jo pozná; iz nje jo je litavščina sprejela: *palūče* (Miklosich, Etym. Wtbch. 255. pola 1). Iz Ribnice ima Miklosich (Lexicon palaeosl.-gr.-l. 619) še: *poličica*, das ovale Brettchen am Pfluge. Ako je torej *polica* Streichbrett, Pflugstürze, znana med Slovenci in široko med Rusi, mislim, da jo smemo v tem pomenu pripisavati že praslovanščini in trditi, da je bila že tedaj vsaj velikemu delu Slovanov znana; po tem takem bi bili stari Slovani razločevali pri plugu *lemešb*, *grędelb, *plazb (prim. Krek, Einleitung in die slav. Literaturgesch.² 114. 115), poleg tega pa tudi *polico*.

Polnik, a, subst. m., korec, Schöpfseimer (Črnomelj, kjer izrekajo *pow-ńik*). Koren je *pol*: poljem, plati schöpfen. Prim. nsl. *pól* (izreci *pów*) *póla*: s pólom poljejo vodo iz čolna (Šmartno p. Litiji).

Pólšnica, e, subst. f., Billichmausfalle (pri Fari, kjer izrekajo: *pówšnica*). Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 236: pelchü.

Pomíšljati se, *pomíšljam*, verb. ipf., brünstig sein. Rabi se samo o kravah: *kráva se pamíše* (pri Fari).

Poskočiti, *poskóčim*, verb. pf., während des Lätens pausieren. Pomen je jasen: da se zvon preglasi, mora zvonivec nekoliko poskočiti in se za vrv obesiti (Podgorjane).

Právec, *práveca*, subst. m., Waschbläuel (Šmartno). Izgovarja se *práve*, *práveca*, pisati bi bilo najbrž treba *pralec* iz *pradlęcb od *pradlo Mittel zum Waschen. Prim. Miklosich, Etym. Wtbch. 239: per-2.

Prěšca, e, subst. fem., kruh, ki se daje o vseh svetih otrokom in drugim ljudem; po sredi je vrezan (Šmartno p. Litiji in sploh po Kranjskem). Ta beseda je tujka, vzeta iz nemščine; prim. stvn. *brězita*, srvn. *brezte*, nvn. *Bretze*, *Bretschel* poleg *Bretstel* iz stvn. *brězitella*, kar nemški filologi izvajajo od lat. *bracellum*, oziroma *brachitum* (Kluge, Etym. Wtbch. der deutschen Spr.³ 38). Od tod imajo Slovenci tudi besedi *prěsta* in *prěšta*. *Prěšca* je narejeno od besede *prěšta* sè sufiksom *uca*: *prěštuca. ě, in ne e, sem v ti besedi nastavljal zató, ker govore pri Fari *prišca*. — Ugovarjal bi morda kedo, da *prěšta* (*prěsta*) in *prěšca* dandanes nimata več ene in iste oblike; ali pomisli naj, da se ravno oblike pečenega kruha od kraja do kraja in razmeroma v kratkem času zelo spreminjajo. — Kakor se deli *prěšca* po Kranjskem, tako se je svoje dni delil v Menihovem (München) prvi dan maja tako imenovani *Wallerbretzen* (Wadlerbretzen): »Es ritt an diesem Tage morgens 5 Uhr ein Mann auf einem Schimmel durch die Strassen und rief in jeder: »Gěts zu'n hál'n Geist, wo mę d' Wallębrézni ausgeit.« Schmeller-Frommann

I. 376. — Po Krasu razdajajo o vseh svetih (o váhtah) *váhtič* (*vèhtič*), to je: mal hlebec in poleg tega še kako sadje, posebno so v navadi koruzne latíce (glavíce). Otroci, pa tudi revnejši ljudje hodijo od hiše do hiše. Ko vstopijo, pozdravijo in zahtevajo svoj vahtič tako-le: »Dóbro jétro! — Dýjte vèhtič!« V prejšnjih časih so tudi kako pobožno zapeli, dandanes pa zmolijo k večemu en očenaš in češčenasimarijo. Ko dobé, česar želé, se odpravijo k sosedu s pobožnim pozdravom: »Búh sz smlí zε vérnε dýšš wícah!« — Odkod je beseda *váhte*, subst. f. pl., ki je znana po Goriškem? Jaz bi sodil, da je od nemškega *Weih-Tag*, katere prvi del se v južni nemščini izgovarja *Weich*: Weichpfintzag, Weichbrunn, Weichkessel, Weichwasser (Schmeller-Frommann II. 881; Schöpf, Tir. Idiot. 808). Kakor je nastal iz *Handwerk* naš *ántverh* iz *Speck* naš *špéh*, iz *medic-us* naš *médih*, tako je tudi iz *Weich-tag* s prva nastalo *váhtah*, kar pa je narod imel za loc. pl.; zato si je k temu lokalu napravil svoj nominativ *vahte* (pl.). V nemščini sicer nisem mogel najti, da bi se bila beseda *Weih-tag* (*Weich-tag*) zares rabila za praznik vseh svetnikov (pomen bi pač ugajal: *weich*, srvn. *wich* = heilig, sanctus, sacer), vendar berem v Schmeller-Frommannu II. 882: *Ebenwehtag*, Tag der Beschneidung.

Prúštof, *fa*, poleg *prústoh*, *prúštoha*, subst. m., die Weste (Kranjsko in Tolminsko). To je iz nemškega *Brusttuch*; ravno tako je iz besede *Fürtuch* Slovenec napravil *firtof* in *firtoh*. Tirolec pravi *brustig*, der Brustlatz; das Mieder; (bei Männern) die Weste, in *fürtig* (Schöpf, Tirol. Idiotikon 64).

Púžiti, *púžim*, verb. ipf., peške zametati, kader se je koščeno sadje (Vrhnika). (Dalje prihodajč)

Triolet.

Pri tebi, dekle, bi imel nebesa,
Nad vse stvari bi s tabo srečen bil!
Poljubov slast iz tvojih ust bi pil —
Pri tebi, dèkle, bi imel nebesa!
Ljubo bi mir se v dušo meni lil,
Ko tebi zrl v obraz bi, v čar očesa . . .
Pri tebi, dèkle, bi imel nebesa,
Nad vse stvari bi s tabo srečen bil!

Pri tebi bi srce si odpočilo,
Srce ljubezni trudno in želja.
O pač, v obližji tvojega srca,
Pri tebi bi srce si odpočilo.
In pozabilo jadov bi, gorja
In čustva svoja v tvoja vsa bi vlijo:
Pri tebi bi srce si odpočilo,
Srce ljubezni trudno in želja.

Clausus.

Sentimentalec.

Spisal R. Vtôrij.

»Mislim, da umejo moji bralci, kaj
 ménom, da tudi njim že preseda
 to nezrelo, osladno pesmičenje.«
 Stritar.

Lica:

*Solzislav.**Furij Tepkovec.**Mirko Resnica.*

I. prizor.

Pred durmi ubogega podstréšnega stanovanja:

Furij Tepkovec:

Odprl! — Trk, trk! — Kaj si se pa zaprl? — Ali naj ti zapôjem?

Sôva v lini žalostno joče,
 Mačke mjavkajo ókoli koče,
 V koči pa pevec Solzislav stoče . . .

Luna blede sije bajno,
 Vétrec šepeče sládko-tajno —
 Solzislav góni čárobno lajno . . .

Lajnaj, lajnaj —

Mirko Resnica (pride):

Slobodno, naprej, saj ga ni domá! Ključ iz pečí vzemi in kar
 odprl, jaz mu moram takó vzeti grško slovnico, saj je sam ne pri-
 nese, razmišljena stvar!

II. prizor.

Tepkovec (odpre sobo, ubožno opravljeno):

Saj ga res ni domá. Pa že sanjári po Rožniku »pod šumécimi
 lipami in dehtécimi kostanji in pije opojne slastí pevajočih ptic, mr-
 mrajočih vrélcev in vonjívih cvetov« . . .

Mirko:

Kaj pa ima tu?

Tepkovec:

Stritarja, Stritarja! »Spisov« V. zvezek, res krasna izdava! »Moj svèt je ta: Ako že ljúbite . . .« ha, ha, pa vender vémo vsi, kake »láske« ima Solzislavova Miljena.

Mirko:

Kakó je že tista njegova pesem?

» . . . svetle laske,
Kakor solnčne paske . . .«

Tepkovec:

»Rumen nósek
Kakor vósek!
Bleda lica
Kakor . . .«

Mirko:

No, no, šalil se ne bodeš z njegovo »bóginjo«. Lepa je res, da človeka kar pogreje tam okoli srca nekjé, ko ji pogleda v temno globóko okó, samó . . .

Tepkovec:

Samó kakšen doktor se že rad solnči v njenih žarkih, ker je jako petična, kakšen doktor, pravim, naš je pa šele — sedmošolec. Dva klina ima še, da bode vrhu lestve, če se mu kateri ne zlomi, potem pa še ni v nebeskem kraljevstvu. Sedaj še lahko takó sanja, kakor svetopisemski Jakop . . . no, kje že, saj smo vender časih take stvarí znali . . .

Mirko:

E, kaj bodeš delal primere, saj sem že Homerjevih sit, ko vender trdé, da so sladke kakor ambrozija in nektar in nebeska mana. Če pa do katere pridemo, puli profesor koréne in korenine in korenice in išče, kje li je tertium comparationis, s kakšno člénico se uva-jajo primere, s kakšno nadaljujejo. Potem . . .

Tepkovec:

Res, potem smo pa poetično nadahneni, kakor bi drobili o košnji resjà star ovsenják za málico in pili kalno kapnícó namesto uživali belega kruha in rujnega vina.

Mirko:

Rad bi res védel, čemu li se učimo grščini, če ne zató, da spoznavamo in uživamo lepote klasične! Naj para domá v zaduhli sobi, komur je na tem, kar se pa nas dostaje, to nam pustite — poezijo. Potem pa tožijo, da ni več pravih pesnikov! Ni čuda, saj ni ne vemo, kaj je lepó, ni ne znamo čitati klasikov! Pridite poslušat naših naukov, potem sodite sami! Glej Solzislava! Nikakor ne potrjam tega, da bi bil do cela nenadarjen ali celó glup, todà če misli, da je Hölty vzor lirike, kakó more dospeti do prave poezije? Sama zamišljenost in sanjavost ga je. Veselje za epiko in Homerja mora itak skrepenéti o suhoparni analizi največjih lepot. Žal mi je, skratka rêči, Solzislava. Mehke nravi je res, ipak bi se ne bil požéñščil in pohabil o opolzli in osladni sentimentalnosti, da je bežal bolehavih pesnikov in se učil poeziji iz Homerja. Sedaj pa nas napastuje s svojimi domišljavimi izrodki, nas in urednike, da bi se človek pri elegijah smijal . . .

Tepkovec:

Ali pa debelo gledal, kaj li je to, po nekoliko čmeréča se mamka na razvalinah loncev svojih, ki jih je pobil slepi sosedov sultan, po nekoliko pa temna zagonetka iz grških svetišč, ki jo obračaj in obračaj, samó ugeni ne. Prozajist sem res, da pri vsakem epitetu »pestrobojen, pestrosojen« žé mislim na tisto pestro bojano tekočino pred kmétskimi hlevi ali »kmétiškimi« hlevi, prozajist, pravim, vender si ne morem kàj, da ti ne bi pritegnil. Saj me je vender časih tudi nekoliko genila Preširnova »Nezakonska mati«, toda če mi začneš razkladati vse figure, vse trope, kar jih je in kar jih ni, potem si pa tudi mislim: uboga déklica, če si morala takó preštévati figure, kakor jih naš Solzislav!

Mirko:

Kaj to bi še bilo. Naj pesmi — kuje, če mu drago, naj dela z umom, če ne umeje več s srcem. Todà to »popevčkanje« o mehki, izvoljeni, ljubkovani devki, ta sentimentalnost, ki je združena ž njim, razjeda mu pravo moč. Le poglej ga: Vedno sanja in sanja, zamišljen hodi, toži in jadikuje . . .

Tepkovec:

Silno nesrečen je. Koperni po néčem, pa niti sam siromak ne vé, po čém. Če hoče zgrabiti, zgrabi velik, puhel »nič«. Zvečer gleda

luno, kakor tisti grški zvezdogled, ki je zeval proti nebu, pa mu je s podstrešja spustila lástavica . . . toda, ne znam lepó povedati!

Mirko:

Na očeh mu leží mokrota in mu jih prepreza kakor megla . . .

Tepkovec:

Pod očmi se mu vije v polukrogu črnomena kurja pôlt, po obrazi pa se mu razliva bledína . . .

Mirko:

In pa raztresenost!

Tepkovec:

O, kaj je pa, če časih kaj naróbe storí, kadar hoče v šoli s prstom plin prižgati, žveplenko pa zažene stráni, če —

Pismonoša (vstopi):

Gospod Solzislav N.!

Mirko:

Solzislava ni domá, vzprejemem pa jaz in mu vróčim.

(Pismonoša odide.)

Tepkovec:

Odkod neki je, vsaj ne že od nje?

Mirko:

Ne, pismo je z dóma, mislim da od župnika. Sedaj bode treba plačati šolnino, in to veš, da mu je župnik glavni steber . . .

Tepkovec:

Kakor količ cepiču. Kadar bo pa hruška medénka ali pa tepka, ki je mojega imena, dorasla, da bodo brenčali osé in sršeni po sočnih sadovih, tedaj bode pa količ nepotreben . . .

Mirko:

Pa zakaj si rekel, da bi bilo od nje? Ali ji je morebiti že od-pisal, ko ste mu podteknili óno pismo?

Tepkovec:

Pisal ji je, to vem, ha, ha! Moram se smijati še sedaj, kadar se spominjam óne stvari. Kakó je hlastno odprl pismo . . . Ha, ha, jaz pa, ki sem vse to napravil, jaz sem se držal za trebuh. Potem me pa zaljubljena solza še vpraša, zakaj se smejem, ha, ha! Pa sem mu rekel: Po nôci se mi je sanjalo, da si ti bil Don Quixot, jaz pa Dulcinea . . . Pisal ji je še tisti večer, stavim sto krón, čeprav sem jih že nekaj Solzislavu dolžan, hočem reči: on mi jih je dolžan še nekaj . . .

Mirko:

Šala je bila malo pregrenka. Ali mu bode odpisala?

Tepkovec:

Nič pregrenka. Naj le misli, da ga ljubi, dokler se ne preveri, potem bode pa — zdrav. Pisala, kaj še! Misliš li, da je ne poznam? Taka je, kakeršne so druge. Nemški govori, kakor v obče domorodne »miljenke« naše iz pripravnice, glavico plavolaso dviga kakor màk, kadar mu je začelo kaliti seme iz cvetja, drobnó stopa kakor srnica, kadar se pase po tuji detelji, usta nje se smehljajo vsakomu, kakor srénjska češnja, in nje očesce razsiplje žarke na vse, kakor solnce božje. Če se je pa morebiti kdaj kakšen žarek nje očij slučajno izgubil v temne Solzislavove prsi, potlej že sanja o nebeski sreči, pôje o idealni ljubezni, o plavih laskih, o modrih očescih in Bog védi o čém še in pošilja to »Zvonu«, »da bi svet čul in občudoval!« Miljena pa — kakor kós, vesel pomladi in tuj žalosti, neskrbno popeva: takó se Miljena ziblje v naróčaji mladih dnij, toguj ali ne! Svet je praktičen, in praktičnost se je že zdavna izneverila sanjajoči ljubezni! Kaj hoče tista sentimentalnost, ki misli, da vsakdo ž njo čuti in joče, da jo vsakdo ljubi? »Rožice in ptičice in deklíčice« morajo plakati, kadar je njemu takó hudó, da ne vé kakó! Hm, saj je meni tudi hudó, ki imam otíske na nogah, pa zató ne prosim trave, da bi solzela. Potem naj pa léžem v solznó travo, saj bode brž prêhľad ali pa še prísad. Sentimentalnost . . .

Mirko:

Tiho, zdaj pride!

Tepkovec:

Naj pride! Sentimentalnost je prêhľad duše in prísad pameti. Mrzli ohladki ali vroča opeka, ali pa konjska méta, ali zasmeh, za-beljen z ironijo — gôtov lek!

III. prizor.

Solzislav (pride, pod pázduho ima pesnike nemške in slovenske v krasni opravi, s čela mu teče znoj):

Zopet sem jo videl! Ravno sem sedel na nekem parobku pod Rožnikom in skladal pesem, ko je prišla s sestro po gozdu. In kakšna je bila! Kakor Vila, gozdna Vila! Laske je imela razpletene v dolgo kito, prevezano z modrim trakom, v beli ročici pa je vrtela rmeno vrtnico in se ljubko igrala z nje peresci. Ko je uprla pogled váme — oh, kakó blagodejno mi je bilo pri srci, in ko je videla, kakó sedim tu na starem, trhlem parobku in si podpiram vročo glavo, kakó se mi rdí obraz . . . tedaj je pač čutila, komu vrè neizcrpen vir nebeske poezije iz ljubečih mojih prsij . . . oči je povescila in na ustna mehka se je obesil sladek, rdeč smehljaj, kakor se povési spomladi dehtèč cvet na mlado vejo . . . Po tistem plesu . . .

Tepkovec:

O, to si pa že povedal časih! Po tistem plesu, ko si ji stiskal mehko ročico, ko si ji stopil na drobno nožico, da je zavpila »ajs« . . . kaj ne, po tistem plesu, ko si potem med tednom že prejel list od nje . . . Ali si ji pa ti že odpisal?

Solzislav:

Takih stvari pa ne pravim vsakomu. Mirku bi že povedal, tebi, Tepkovec, pa nič ne upam, ker me vedno zbadaš. Pisal sem ji, pisal, in kakor se mi je danes zdelo, ne zaman, morda kmalu dobim že odgovor . . . Toda čakajta, kakšno pesem sem danes zasnoval: »Slovó«.

Tepkovec:

(záse): Sedaj pa — miserere! (Glasnó): Solzislav, meni se mudi, naročil bi se rad še danes na Stritarja, zato sem prišel, ko bi ti —

Solzislav:

Saj si mi že nekaj dolžan!

Tepkovec:

Kaj, jaz dolžan? Pa morebiti misliš tisti goldinar, ki si ga posodil Bramúrju?

Solzislav:

A — Bramúrju? Sedaj pa res ne vem —

Tepkovec:

Posódi, posódi, Solzislav! Poglej, teta ti je poslala peták, za šolnino še takó dobiš od župnika. — Resnica, kje imaš pismo? — No, vidiš, vém, da je še več notri nego li treba. Posódi, posódi, zato ti pa kdáj pesmi ponesem k uredništvu, če je tebe sram, da ti ne bode trebalo pošiljati. Tedaj tudi lahko povem uredniku, da si porojen pesnik, da si ves zatopljen v skrivnostne globočine divne poezije nebeske —

Solzislav:

Ná, muha sitna! Jeden goldinar posodim, vender — vrnil ga bodeš!

Tepkovec:

Véš da! Gratias!

(Odide).

Solzislav:

Pismo naj čaka, pravim pesnikom je materija poslednja stvar. Dobro, da je odšel Tepkovec; Mirko, pojdeva pa midva na Parnas. Poslušaj:

»Oj, z Bogom s cvetjem pásani ti dól mi,
Le zvonite po pestrem dnú potoci,
Zelénite hobótno bujni holmi —
Za mano, deva, je turóbná bôl mi,
Ki v srce sòlzno vóli bajno pot si,
Za mano žarni smehi, čarni jóci . . .
Za mano? — — — —«

Naprej še nisem naredil, toda sedaj bode prišlo najlepše. Vdihnil bodem pesmi mehko žalost in tiho kopernenje mladeniško . . . Toda, ali ni tudi to že lepó? Rime takó neobične in misli in besede. »Zvónite potoci«, kakšna prenosba, »bujni holmi« in pa »bôl, ki v srce sòlzno vóli bajno pot si«. Le pomisli, prosim, kakšna podoba je to: »Ko se čarobno deklinško okó ujame tajno —«

Resnica:

Solzislav, jaz tudi moram iti, imam še pouk. Tisto grško slovnico mi dáj . . .

Solzislav (mu izročí knjigo in Resnica odide):

Tembolje, bodem vsaj sam. Saj danes sem srečen, brezmejno srečen . . . Kaj pa neki župnik piše. Bode pa že zopet pridiga! No,

potrpeti mi je, da je le denar, za vse drugo me že utolaži — nebeska poezija! — — —

Kaj je neki to? — Tega pa še ne! — Nesrečna, kleta usoda! Kaj sem le počenjal, da sem namesto prošnje poslal župniku prepis pesmi, ki sem jo zložil za prelepo svojo Miljeno? — Sedaj pa plačaj šolnino! — In kaj pa, če bi — — —? Strašna slutnja — —! Pesem — — ne, ne, samó prepis je bil, saj dobro vem, da sem lepó spisano poslal v listu Miljeni — — Béži, misel temna, zagri se v brézdno, kjer veje rmenopolta pozabnost . . . Ko bi pa le — — Ne, ne!

Nesrečno srce! Česar si še želelo, po čemer še jedino kopernelo, vse je bilo le črvíva nádeja, ki je usehnila kakor dehteča vijola v pomladánji trávi, ki je splahnila, kakor splahne péstrobojna pena na šumečem potoci . . . Mladost mi že véne. Le samótna bučela še brenčí po njenem cvetji, zapuščén metulj se še ziblje po zvončatih cvetovih . . . ali kmalu, kmalu, bučela bode odšumela, metulj bode poigral s pisanimi krili, cvetje velo bode samó, tako samó, prišla bode jesen mlademu mojemu življenju . . . Oh, da bi se nagnil že skóro dan žitja mojega, da bi že skóro légel v grob . . . Srce moje bode lahko snivajoč počivalo, na prséh matke zemlje, duh moj pa bode vel po gróbjí . . . Cvetje bode poganjalo iz mojega srca, po njem pa bode zopet šumela bučela, skorjanec bode zigraval nad njim in peval o večni ljubezni — — —

Oh, peti moram, da si utešim neznano, težko bol . . .

»Lahno, lahno vétrek vej,
Mílo dihaj — — —«

Ne, jambično mero moram rabiti, da bodo granesi mehkeje in tožneje kopneli po uséhlih nádejah mojih . . .

»Oh, tiho, tiho, čúti môji,
Saj kmalu . . .
V čaróbnem vsnuli bodete pokoji . . .«

Ostavše stopice podpolnim pozneje. Príglas na »moji« moram izpustiti, da bode čista rima s »pokóji«. Pikice pa treba že često rabiti, saj t a m, kjer pohaja misel, služijo dobro; videl sem jih tudi zlasti v Rusih, pa takisto semtertja v nas, in res prav lepó pristujo.

»Nad vami bo pomládnja sèč duhtela . . .«

»Pomládnja sèč«, to je lepó, namesto »duhtela« pa mislim, bode, boljše »dehtela«, kajti tem potem pridobode celó najslabša suš-marska pesem, ergo:

»V nešteti bojah gíbala . . .
Nad vami bo bučelica šumela,
Po cvétjiči se zíbala . . .«

Oh: »gíbala, zíbala« — — to je res že nekaj! Danes mi je prišla na misel in lepó sem jo porabil . . .

IV. prizor.

Tepkovec (prihiti, za njim) *Resnica*.

Tepkovec:

Kapa kosmata! Tega pa še nikdar ne, Solzislav!

Solzislav:

Kaj li zopet hočeš?

Tepkovec:

Pismo od nje, od nje . . . Ti, sentimentalna rôsa, tega pa nisem mislil. Blizu dóma sem že bil, kar me sreča pismonoša — pa ne tisti, ki je prej tukaj bil — in me vpraša, kje stanuje sedmošolec Solzislav. Jaz vzamem pismo, tečem nazaj, pod hišo srečam Resnico, ki je govoril s Smolcem, pošepčem mu na uho, in brž k tebi.

Resnica:

Ali dobro véš, da je od nje?

Tepkovec:

Kaj pa da, ženska roka, znamka za 3 kr. Solzislav, zvečer ga pijemo na ljubezen tvojo!

Solzislav:

Srce, srce moje, mirúj! Sedaj si srečno . . . Kaj dé, če župnik razblehne od jeze, če na propovednici zagrmí náme, ljubil jo bôdem, ljubil, ljubil, kakor ljubi mehka golóbica, kakor ljubi labôd . . .

Tepkovec:

No, odpri, odpri, kaj bodeš brnel in stiskal pismo na srce! Kar je notri, to je jedro. Sto krón, da pojdem za zdravnika. Védel bi le rad, kaj imajo ženske v prsih, da se zaljubijo v takšno sentimentalno rôso, da —

Resnica:

Ne zbadaj, ne zbadaj!

Tepkovec:

Kaj? Hu, kaj pa jaz morem, da mi pravite Tepkovec? Glave nimam take, kakor tepka, pustó se pa tudi ne držim, kakor negódna tepka, razven če časih komu katero povem, ki je malo kislejša in gorupa, resnična pa vedno, da véš. In takó je tudi res, da si ti, Solzislav, sentimentalna rósa! Tako-le zapój:

»V srebbru svetijo se vrti,
Izza mègel polumésec
Kaže svoje tópe rti,
Kakor ókle ljut nerésec!«

To je krepost! S takšnimi pesniki se kórsaj! Spel jo je Bramúr, ki je ves drugačen od tebe. Ti letaš po luni, mi „minorum gentium“, po zemlji, naš Bramúr pa pod zemljo rije, pa je vender pesnik. Poslušaj, Smolec smolnati mu je zložil himno:

»Ur, ur, ur,
Živi naš Bramúr!
Živi zemlja ž njim strupence,
Bube, gliste in gosence —
Ur, ur, ur,
Živi naš Bramúr!«

(Záse): Sentimentalna solza, na pijačo pa ne mislim! (Glasnó): No, Solzislav, pa sva vender prijatelj. Veš, jaz sem stara kost, pa več čutim, kakor govorim. (Patetično): Tudi jaz sem ljubil, »smrtno« ljubil... »
Toda, molčimo o tem! Da bi tebi bila in svetila — »milejša zvezda«. — — — Raca na vódi, sedaj je pismo že godnó, preberi in prečitaj na glas!

(Solzislav odprè pismo.)

Resnica:

Děj, děj, čitam pa jaz, ti si takó ves zmóčen, da slišimo, kakó te je prižela na srce zaljubljena deklica!

Tepkovec:

Dà, děj, Resnica, čitaj!

Resnica (číta):

»Dragi neznanec!«

Tepkovec: To je že nekaj, kar se ne sliši vsak dan. Pa ta ljubka nevednost: „Dragi neznanec!“ Take-le so!

»Iznenadilo me je Vaše pismo —«

Tepkovec: Mislim da, ti zaljubljena golobica! — Solzislav, za pet litrov bodeš dal!

»Vaša nesreča me boli . . .«

Tepkovec: Ti miljena stvárca, kakó mehkó srce ima: »Vaša sreča me boli!« Solzislav, na to vsekako mora priti pet litrov, na tákó pismo!

»Toda, kakšno je prišlo Vaše pismo v moje roke —«

Solzislav (ves nemiren, pri stráni pogleda Resnici čez ramo v pismo in vzdikne): Oh, saj se mi je zdelo! (in se nasloni na mizo).

»To mora biti pomota. Jaz vender nisem — župnik!«

Tepkovec: Kaj, kaj pa brniš nekaj o župniku, ali se ti sanja?

»Jaz vender nisem — župnik! Toda Vaše uboštvo me res boli, zato sem priložila nekaj za popoljšek . . .«

Solzislav (záse): Takó sem jo ljubil, bila mi je jedina misel, ona mi je bila poezija . . . sedaj pa to! (Vzvije se mu na glas): Oh!

Tepkovec (zá-se): Zdí se mi, da nocoj ne bode pijače — — é, é — — (Glasno): Kaj pa je vse to, dalje, dalje!

»Pokazala sem pismo tudi mami, in ker se ji smilijo sirote, rekla je, da pridete lahko vsako jutro k našemu pekárju po kruha. Zato sem priložila tudi vizitnico — —

Miljena R.«

Tepkovec: Kakó lakonično! (Smejé se): Solzislav, kaj je pa to, šmentana stvar!

Solzislav:

E, naslove sem narobe naredil, ko sem pisal župniku in nji. — Ná, srce si mi zamorila, tu imej še — poezijo, ironična stvar ti! (Vrže però ob tla).

Tepkovec:

(Záse): Ubogi Don Quixote, nisem mislil, da bode takó prišlo, to je res že malo — presmešno. Toda, kaj morem jaz? Potiskal sem te na kobilico, pazil bi bil ali pa doli zlezal, če nisi večš jahanju, takó

si pa padel vznak v blato. Takó je, glej! Kaj je mogla Eva, da je Adamu krhelj v grlu obtičal? — Sirota raztresena!

Resnica:

Razmišljenost, razmišljenost, pa sentimentalno tvoje sanjárjenje! Prvič se sedaj uveri, da ti je ta sentimentalnost rodila raztresenost, ki kakor bleda smrt gleda iz vseh tvojih dejanj, drugič pa, da to, kar ti sentimentalnost slika, ni še res. Ni še namreč res, da vsakdo s teboj joče, kajti licemercev si imel in imaš še vedno krog sebe. Zdrava vedrost je življenje, sentimentalnost tožna bolehávnost!

Tepkovec:

(Záse): E, pijače ne bode, dajmo ga! (Glasnó): Kaj, kaj pa ti propoveduješ, Senica, ali kakó ti pravijo? Prešerna poslušaj, Prešerna, Solzislav!

»Le začniva pri Homéri,
Prôsil réva dní je stáre —«

Sedaj vidiš, kje je prava poezija (prava po mojih načelih je namreč tista, ki je ljudem všeč): Homer je stradal, Solzislav! ti si si pa že v mladih letih prislužil — »kos kruha!« Žívela sentimentalnost, in póleg kruha kos!

»Sóva v lini - «

Solzislav (skoči po konci, pri vratih se prikaže Bramúr):
Goldinar mi vrni, goldinar, Tepkovec!

Tepkovec (beží proti vratom, potegne Bramúrja s seboj in pôje bežé):

»... žalostno joče, joče, joče — hou!«

(Zavesa pade. Izza kulis odmeva dvospev):

»Luna bleda sije bajno,
Vétrec šepeče sládko-tajno —
Solzislav góni čarobno lajno...
Lajnaj, lajnaj —«

(Zavesa pade.)

Književna poročila.

IV.

Pobratimi.

Roman. Spisal dr. Josip Vošnjak. V Ljubljani 1889. 231 strani. Lepo vezana knjiga stoji 1 gl. 20 kr. ter je 1. zv. »Narodne knjižnice«, katero je začel izdajati A. Trstenjak.

(Konec.)

Po želji Nemke Dore pojeta Devin in Dolnik še národno pesem:

»Pojte, pojte, drobne ptice,
Razgrnite se meglice,
Da bo sijalo solnčece
Na moje drobno srčece.«

Pa lepa nedolžna pesem razsrđi glavarja takó, da vidi v svojem okraji — konec mirú. Kdo ne bi pritrđil, da je to glavar kar iz našega življenja vzet z dušo — posebno ž njo, s to ubogo siroto dušo — in s telesom, s krvjo in mesom! Pa on je mogočen mož v romanu — pravi deus ex machina — ki zavozlava tragični voz.

O mestnih ljudeh sodi Dolnik slabo, posebno je njegova sodba o ženstvu pesimistična. »Dvanajst jih gre na tucet, in če jih je skupaj šestdeset, pa je kopa. Za zabavo jim skrbi garnizona.« O svojem odvetniku pa velj, da odira kmete in meščane brez razločka politiškega ali národnega mišljenja in da mu on sam pomaga pri tem človekoljubnem delu. Tudi duhovščina mu je prezaspana: dekan in mestni župnik je že star in se najbolj briga za svoje gospodarstvo, vikarij je moder kakor svetopisemska kača in krotek kakor grlica. Le kapelan, Lovro Hrastovič, je vrla duša, lice-merstva ne pozna in kar gorj za národ: prava zelenica v puščavi.

Mestni župan se boji národnjaka Devina in tajnik njegov, pusto, gospodstva željno človeče, sovraži ga naravnost, menda, ker se mu ni bil dosti globoko poklonil. Devin pa vender želj delati za národno stvar, a Dolnik trdi v svojem pesimizmu, da ni omika ni svoboda ne množita človeške sreče, da torej ne treba buditi v národu potreb in želj, katerih si izpolniti ne more, pa je nesrečen. Vsak novi stroj je samó sovražnik človeku — delavcu. Svoboda, kaj je družega nego sleparstvo, volitve, parlamentarizem so pravi humbug, resnična in stalna da je le občna beda. Devin ognjeno pobija prijatelja, povsodi vidi napredek in težnjo človeštva, »da se odpravi človeška beda in da vsak dobi delež na dobrih tega sveta«. Vse to pa da bode dosegla dejanska ljubezen do bližnjega. —

Dora pa zopet pozove Devina. Napredna moderna žena je — sensitivna in spiritistka ter mu pripoveduje, da je tudi Dolnik spiritist. Prihaja

nje mož: »on je kup pepela; ona žareče oglje, ki užiga in požiga«. Vse društvo izleti v gore. Devin vidi Pavlino in njenega očeta Menharta, ki precéj zaničljivo govori o Slovencih, pa bi vender vzprejel izbor, ko bi ga za poslanca izbrali — Slovenci.

Javlja se Vinko Rován, ki je bil prestavljen v mesto za prístava. Vzel je bil Nemko ter je nje pokorni sluga in vedno neodločen v národnih stvareh. Devin predlaga, da osnujejo čitalnico. Dolnik je tudi tu skeptičen, a Rován — boječ. Devin sam začne agitacijo in gre k Urhu Dolinšku, sosednemu mlinarju, ki je probujen Slovenec, čita knjige in jih posoja sosedom. Devin govori zbranim kmetom, pa previsoko, da ga ne razumejo.

Čitalnico glavar dovoli, četudi je dovolitev dolgo zavlačeval. Mnogo členov ni imela, najiskrenejši njeni podporniki so bili duhovniki iz okolice. Pa vender je bujno zacvelo národno delo in prava bratska ljubezen je družila vse, od kmeta do učenjaka in duhovnika, srca je vsem razvnela ista domorodna ljubezen.

Devin hodi v Menhartov grad: ljubi Pavlino in ona njega. Ali »človek si, pa ne moreš biti srečen«. Njen oče je kandidat protinárodne stranke. Devin bi ga imel podpirati. Hudo se borita ljubezen in národna dolžnost, ki zmaga. Devin odločno stopa v národno volilno agitacijo in — Dolnik tudi. Dolinšek ju dobro podpira. Menhart zove Devina in bi ga rad pridobil záse, ali brez vspeha. Devina volijo celó predsednikom volilne komisije in Menhart propada v kmetskih občinah. Tudi pri mestnih volitvah vršita dva pobratima národno svojo dolžnost, tretji, Vinko Rován pa voli, kakor mu zapoveduje žena Nemka in — predsednik.

Dora želí, da bi jo Devin vtopil v magnetično spanje, in on ji to storí. Vse nam pisatelj opisuje jako živo in zanimivo. Devin jo vprašuje o vsakem prisotnih ljudij, kje bode ob letu? Ona vidi vse, samó Dolnika ne vidi, in on si to tolmači takó, da bode tedaj že — mrtev.

Pavlino bi oče rad dal za ženo bogatemu graščakovemu sinu Arturju. Devin mnogo trpí, gubí vsako nado, da bode srečen ter si le želí dela za srečo národovo, četudi vé, da si posebne hvaležnosti za trud svoj ne bode zaslužil, pa da tudi doktor ne bode mogel vedno uspevati, najmenj pa tam, kjer je siromštvo vzrok bolezní. On žali ubogi národ svoj: zdi se mu podoben bolniku, ki dozoreva — za smrt, ker brat ne ljubi brata, a vsí služijo tujcu.

Pavlina jemlje Arturja, a Dora ljubi dragonskega částnika, Alfonza Marberga, baje stričnika svojega. Pred možitvijo je ljubila Dolnika, on pa njo. Alfonz se hvali v društvu s svojim uspehom. Dolnik ga nalašč žali, vzprejme dvo boj, pade smrtno ranjen in pomirivši se z Bogom umrje kot

kristjan. Po izgubi jedinega prijatelja vidi Devin, »da človek ni rojen za srečo, temveč le za to, da se trudi in muči in trpi neprestano«. Ostanajo mu le spomini, in med njimi se najlepše sveté spomini na óne čine, »ki smo jih storili zatajujé samega sebe, v olajšavo človeške bede, v pomoč bližnjemu, in ker je nam naš národ najbližji, za blaginjo in srečo — svojega národa«.

Devin se izpreminja skoro v hujšega pesimista, nego je bil Dolnik. Rešava ga Ljudmila, sirota, skromno, pošteno dekle, ki spremlje bolno Ivanko v Devinov vinógrad. Devin vidi, da človek ne sme prezirati človeka, nego da ga mora žaliti v težki borbi, vidi, da ga dekle ljubi, hči iz národa, ljubi, pa hudo trpí, in poroka je gotova in »razzgnile so se meglice, in solnce je sijalo na dvoje srečnih src«.

Roman je napisan lahko, živo. Tudi jeziku bi le kakov poseben jezikosloven sitnež mogel morda kaj malega očitati, sitnež, ki ne vé, da se po Slovenskem sliši marsikaj takó, kakor se v Loki ali Kranji ne govori. Jezik pa je gotovo gladek, neprisiljen, pravi izraz jasne podobe in misli. Lepe so slike iz prirode in društvenega življenja: jasno vidimo pred seboj kraje in ljudi. Moški značaji so se pisatelju v obče posrečili bolje od ženskih. Vender je Dolnikov značaj malo praktičen, realen in jasen, pa ravno takó tudi njegov odnošaj proti Dori. Iz ženskih je najbolje narisana histerična Dora: ravno nezdrave pojave riše nam pisatelj verno. Menj pa nas zadovoljava v umetniškem oziru ves Dolnikov odnošaj proti Dori: ni popolnoma opravičen, niti psihološki in s patološkega stališča. Ivanka, Pavlina in Ljudmila niso ravno natanko risane, ali so žive, in meni se zdi, da je ravno Ljudmila posneta najbolj iz življenja. V obče pak ljubezen ni glavni moment v tem romanu, ampak národni preporod in borba za národno pravo: domorodna ljubezen nas najbolj greje, ona daje največ dramatičnosti vsemu romanu. To bode pač zadovoljilo óne naše stroge gospode, ki ljubezni v povesti ne vidijo radi na prvem mestu, ali pa morda tudi na zadnjem ne? Nekako plaše se ljubezni, ki po življenji diši in ni puhla abstrakcija, ki je v sredi prazna, okoli je pa nič ni. Človeku se zdi, da taki nazori kažejo neki strah življenja in Bog vé, je li iskren ta strah? . . .

V našem romanu igra precejšnjo vlogo vprašanje o optimizmu in pesimizmu: nekoliko je sicer realno, ali je vender veliko bolj tuja rastlina nego produkt našega življenja. Valovi tuje kulture sezajo do nas, časih tudi bolj nego nam je milo, še večkrat pa samó njih pene. Taka pena je za nas mlajše óni izraz kulturne sitosti, ki v pesimizmu uspavlja ljudi

duševno in telesno nezdrave ali vsaj leno, uničuje energiji plodonosne kalč, a na njih mesto stavi površno govoričenje in razne sofizme, s katerimi se nekako obožava — svoja lenost. Ta pesimizem je brez dvojbe poguben, in jaz mislim, da ga nima noben narod, ako ni samega sebe obsodil na — smrt. Nima ga niti slovenski, ker ni len in ga prešinja ter greje blagi duh vere. Pa tudi Dolnikov pesimizem je takšen, da gine brez sledú, ko življenje meče na dnevni red žive svoje interese ter razganja filistersko meglo, ki v navadnem življenji okrožuje Dolnika. Tedaj se gubi tudi hipnotizem in pravo je takó. Ne dá se sicer tajiti, da je hipnoza že predmet strogih znanstvenih poskušanj in da ima neke pojave, katerih si znanost ne more še dobro pojasniti: vendar je škoda očitna in dokazana, ako hipnoza ljudi uspavlja v neproduktiven misticizem ter jim kvari živce.

Devinov optimizem pa je podoben svežemu gorskemu zraku in blagi solnčni toplini: vse okoli bujno raste in cvete, veselo raste in cvete človek in v njem najplemenitejše težnje prave človečnosti, katera je polna vere in energije pa se ne boji življenja, ne boji se borbe, ampak uživa največje, najslajše radosti v borbi za dobro v obče in za srečo svojega národa še posebe. To je praktičen idealizem, ki vé, za čim teži, zna si najti potrebnih sredstev, zna si odstraniti ovire, katere mu stavlja na pot človeška kratkovidnost ali pa zloba in sebičnost. Borí se z ljudmi, katerim smo mi čeda ovác, katero je dragi Bog ustvaril samó zato, da jih pastirji strižejo, volki pa jedó. On dobro vé, kakó rad séda človek človeku na vrat ter mu gospoduje, ne po zaslugi, ampak ker je prebrisanjši in brezvestnejši, pa se zna dobro prikrivati z raznimi capami »decoruma«, izza katerih se lepó mirno smeje lokavo lice — igralčevo. Ta idealizem vse to dobro vé, pa vé tudi to, da je licemerec od nekdaj bil in je gorji od javnega sovražnika in se brez strahú borí ž njim, ker je prepričan, da iz te borbe klije najlepše, najdragocenejše, najstalnejše cvetje človeškega uma in srca. —

Dr. Fr. Celestin.

V.

O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. Sepsal Josef Fiereček. V Praze 1888, 4°, 84. Sep. odt. iz Rozpr. k. čes. společ. nauk VII, 2.

Pokojni g. J. Fiereček, kateri se je nad dvajset let neumorno in vsestransko pečal s preiskavanjem starejše češ. literature in staročeskega jezika in kateri si je s svojimi lepimi zgodovinsko-literarnimi razpravami nedvojbeno — kajti to mora priznavati vsak objektivni opazovalec — pridobil velike zasluge, ker so one

v nekaterih stvareh ugladile pot poznejšim preiskavanjem, izdal je kratko pred smrtjo svojo zgoraj omenjeno razpravo. Kakor kaže že naslov, razpravlja v nji pisatelj o vplivu in sledih moravskega narečja v staročeških spomenikih, in teh ni malo, ker je češka literatura bila v XIV.—XV. stol. najbogatejša med vsemi slovanskimi. Pri takó ogromnem materijalu in velikem številu spomenikov, četudi večinoma samó fragmentaričnih, je gotovo težko delo, najti in zasledovati dialektične pojave. To je tudi prvo delo te vrste in v tem oziru je gotovo znanost g pisatelju hvaležna, da se je lotil tudi tega vprašanja, če se morda tudi ne bodo mogli sprejeti vsi rezultati njegovi. Nikoli pri tem ni smeti pozabljati, da je takšno delo jako odvisno od potrebnih osnovnih preiskavanj, na katera se mora opirati vsaka taka razprava, v prvi vrsti sploh od našega sedanjega znanja staročeškega jezika.

Vprašati se moramo tedaj najprej, v kaki meri so izpolnjeni ti potrebni pogoji, od katerih je odvisno takšno preiskovanje? Res je sicer, da je poznavanje staročeškega jezika v zadnjih desetih letih silno napredovalo — mi tudi dobro vemo, kateremu móžu gre za to hvala — da se niso samó staročeški spomeniki pridno, in kar je prvo, tudi kritično izdavalí, nego da zdaj v resnici poznavamo staročeščino razven leksikalne strani, že dovolj dobro, toda tudi reči smemo, da so dialektične studije v mnogem zeló zastale. Razven lepe knjige Bartoševe (*Dialekt. mor.*), Šemberovih *Základ.*, nekaj kratkih razprav v ČČM. in *List. filologick. in Kostmíchove studije* v *Sborníku vědeck.* nimamo na tem polji skoraj ničesar. In baš od sedanjega stanja dialektičnih studij in od poznavanja raznih čeških narečij je popolnoma odvisna vsaka razprava, katera hoče govoriti o dialekt. sledih v staročeških spomenikih. Če ni naše znanje o čeških narečjih in njenih posebnostih dovolj popolno, torej tudi omenjene vrste razprava ne more soditi o vseh pojavih s popolno gotovostjo in ji manjka zanesljive podlage. Mi sicer vemo, da Jireček dobro pozna češka narečja, saj je to pokazal v svoji razpravi o iztočnih čeških narečjih, ipak bi bilo najnovejše njegovo delo v marsičem dobilo drugo lice in bi bil prišel pisatelj pri nekaterih točkah do drugega rezultata, če bi mu bil na razpolaganje dovolj obširen dialektičen materijal, če bilo naše znanje o čeških narečjih popolnejše. Pri takih razmerah se mnogokrat ne dá določiti, je li res ta ali óna posebnost kakega spomenika moravizem, ker se ne dá vedno z gotovostjo trditi, da je ne pozna kakšno češko (v kraljevini Češki) narečje, in zato je tudi samó po sebi razumevno, da je v Jirečkovi razpravi marsikaj hipotetično in drugo celó dvojbeno. K temu se pridruži še to, da ni starih čeških spomenkov, v katerih bi bilo izrecno povedano, kje so pisani kakor je to n. pr. pri nekterih staroruskih in bolgarskih rokopisih. Na takšen način nam manjka važen terminus a quo pri določilu, v katerem narečji je pisan ta ali óni spomeník,

Kakor vidimo iz „doslova“ na str. 79, nastala je Jirečkova razprava polagoma. Že l. 1857., ko je staro slovnico Blahoslava pripravljal za tisek, zanimal se je za to vprašanje in nekoliko pozneje je v to svrhu preiskal Olomucko evang.; ostale rokopise je šele mnogo let pozneje predelal, takó da je res to delo narastalo le počasi in ni nastalo kar na enkrat. Zdaj je nam tudi razumevno, da ni ta razprava celotna in da ni najti v nji prave metode in razvrstitve gradiva, da je precèj nepregledna in nekolikokrat tudi nejasna. Na nekaterih mestih se ne ve, kaj hoče reči prav za prav pisatelj, ali smatra kaki pojav za moravizem ali ne, marsikaj se tudi ponavlja. Bolehnost ni pisatelju dopuščala, da bi bil svojo razpravo še jedenkrat predelal in ji dal celotnejše lice.

Vsa razprava razpada v 12. poglavij. V prvih osmih poglavjih (str. 4—33) govori dovolj natančno o jezikovnih posebnostih psalt. Klementinskega, o legendi o sv. Katarini, o evangel. Dunajskem, o rokopisu imenovanem Bohemarii dialogi, o Sequentionariju, o prevodu Milliona, o evang. Olomuckem; v devetem poglavju razpravlja o ostalih moravskih spomenikih, v desetem (str. 35—62) je dodal obširen slovar iz vseh omenjenih spomenikov, jednajsto poglavje je odmenjeno ónim pojavom, v katerih se strinjata češčina in poljščina, in zadnje poglavje, kateremu je dodan kratek slovarček, ima naslov: razmerje denašnjega govora moravskega in književnega nasproti govoru omenjenih rokopisov.

Pisatelj smatra za moravske rokopise vse že zgoraj omenjene in je našel v nekaterih drugih nekaj vpliva moravskega narečja in sicer v Aleksandreidi (Alx H., Alx B., Alx B. M.), v prevodu Hugonovega spisa de preparatione cordis in še v nekaterih poznejših in manjših. Na str. 77 pozvemo celó natančno, v katerem narečji so pisani omenjeni spomeniki. Evang. Dunajski je pisan v slovaškem narečji, o čem svedoči r. sgl. *som*, legenda sv. Katarine in prevod rimskih gest v zlínskem narečji, Bohemarius je pisan od moravskega Slovaka, jednako tudi Sequentonarius, v Millionu je letoviško narečje, v evang. Olomuckem dolško narečje.

Vidimo tedaj, da se je pisatelj trudil, da določi prav natančno ožjo domovino omenjenih spomenikov in če se hočemo prepričati, je li to določilo res stoji na trdni podlagi, moramo se ozreti na pisateljeve razloge. Pričakovali bi, da nam pové takoj v uvodu kriterije moravskega narečja v staročešk. spomenikih v slovnici in grafiki in da se potem po njih ravna. Toda tega ni storil; on ni nikjer navedel vseh jezikovnih posebnostij, katere so po njegovem mnenju moravizmi, nego se naslanja v uvodu samó na nekatere malenkosti, katere je našel v Blahoslavovi slovnici z l. 1571. Da niso vsi staročeški spomeniki iz češke domovine, nego da jih je nekaj iz Moravskega in Slovaškega n. pr. dial. Bohemar. Sequention. in morda tudi Alx

H se je že dolgo znalo, toda da jih je toliko, to se ni dozdej mislilo. Nasprotno je pa vendar pozabil pisatelj omeniti ónih malih fragmentov, katere je objavil Al. Müller v Arch. für slav. Phil. I. in II., kateri gotovo niso postali na Češkem. Za glavne kriterije moravskega vpliva v stčešk. spomenikih smemo med drugim gotovo smatrati *a* m. preglašenege *e*, nekontrahirane oblike *mojego*, *svojem* etc. v poznejših spomenikih tudi *u* m. preglašenege *i*, in v grafiki pisavo *u* m. *yu*, *iu*, cf. Gebauer, Ueber die weichen *a*-, *o*- und *u*-Silben im Altböhm. Sitzungs. d. Wien. Acad. XCIII, 345.

Po mnenji pisateljevem je psalt. Klementinski moravski rokopis. Poglejmo natančneje nekatere njegovih razlogov, s katerimi podpira svoj nazor. Na str. 5. omenja, da je loc. sgl. mehkih *v/o* deb. dvakrat na *i*: *nebi*, *obizenstvi* (prim. tudi str. 65). To ne more biti nobeden moravizem, kajti kakor sam pisatelj pravi (str. 64) najdemo to končnico tudi v drugih najstarejših staročeških spomenikih, katerih tudi on ne prišteva samo radi te končnice k staromoravskim, takó v Alx M., Alx B., v legendi o sv. Duhu, v slovu o stvarjenju sveta, v kod. Kunh. v glosah Opat. Razven v teh od Jirečka navedenih spomenikov nahaja se ta končnica še v drugih: *morsi* Ap. Š. *piti* Túl. *vbezuodi* ŽGloss. *wzdychany* Jid. (Gebauer, Staroč. sklon. subst. km. — O 38, 41). Če bi bilo tudi res, kar se pa zdaj še ne da trditi, da dandanes pri mehkih *v/o* — deb. poznajo to končnico samo moravska narečja, tako je ipak prav lahko mogoče, da je bila v starejšem času razširjenejša; o tem nam svedočijo omenjeni spomeniki in tudi primerjajoča slovnica slovan. jezikov. Ta oblika je lahko v sedanjosti kriterij moravskega narečja, toda ne v XIII. in XIV. stol. Na str. 15 prišteva tudi loc. sgl. na *i* pri besedah na *s* in *z* (*časi*, *lesi*) k takim posebnostim, toda iz Šembere, Základové dialekt. 22 razvidimo, da te oblike poznajo tudi češka narečja n. pr. *v časi*, *v lesi*, *na pařezi*.

Pisatelj hoče tudi — če ga prav razumem — *tisúic*, katero se nahaja štirikrat v psalt. Kliment. m. navadnega *tisúic* smatrati za moravizem. Tudi to ne stoji, če pomislimo, da to pisavo nahajamo tudi v ŽWittb. (*tussycze*, *tyusicz*), v Alx V. (*tyusycz*, 163 b, 164 a), tedaj spomenikih, kateri vendar niso moravski; nasprotno pa imajo ravno óni spomeniki, katere prišteva pisatelj k moravskim *tisúic* n. pr. *dwa tifficz*, *dwie tifficz*, *čtři tiffiecz* Mill. *ffest tisyce*, *desiet tisyce* etc. Ol. (Gebauer, Staroč. skl. sub. km. — O. 32). Sploh je več nego dvojbeno, da bi se bile te oblike kdaj govorile, one so samó neki grafičen pojav: pisatelj, kateri je že govoril preglašeni *i* a našel v svojem originalu na njegovem mestu obično *iu*, dal se je zapeljati tudi na nepravem mestu pisati nekolikokrat *iu*, za kar imamo tudi pri *ie* in *ou* analogo (cf. Gebauer, Ueb. die weich. *a*-, *o*- und *u*-Silb. 349—350).

(Konec prihodnjič.)

V. Oblak.

VI.

Dve knjigi o Bosni in Hercegovini.

Asbóth, Bosnien und die Herzegowina, Wien Hölder 1883; Hörnes, Dinarische Wanderungen, Cultur- und Landschaftsbilder aus Bosnien und der Herzegowina, Wien, Gräser 1888.

(Konec.)

Mnogo premišljeneje in znanstveneje piše Hörnes, ki je že znan po svojih spisih o Bosni in Hercegovini: »Alterthümer der Herzegowina und der südlichen Theile Bosniens; Römische Alterthümer in Bosnien und Herzegowina; Mittelalterliche Grabdenkmäler in der Herzegowina; Alte Gräber in Bosnien und der Herzegowina; Bosnische Kunst und Cultur im Mittelalter; Culturskizzen aus der Herzegowina« itd. Hörnes je prepotoval Bosno in Hercegovino na vse strani, vendar se mož še ni seznanil z vertikalno izobrazbo teh dežel, drugače bi ne bil imenoval najnovejšega svojega dela: »Dinarische Wanderungen«. Ta naslov obseza namreč premalo, mnogo menj, nego knjiga res podaje, ker so *Dinarske planine* komaj jedna četrтина bosensko-hercegovskih gorâ, a se za njimi vzdvigajo mnogo višje *Bosansko-hercegovske Alpe* (Vitorog, Raduša, Cvrstica, Prenj, Morinja pl. itd.), ki se vlečejo kakor hrbtanec skozi vso deželo.

Hörnes je velik prijatelj Ritterjeve teleologične teorije in sklepa iz geografske konfiguracije dežel na njih zgodovino, na njih bodočnost. Po njegovem mnenju je značaj slovanskih zemelj eliptičen, ekspanziven, ali nevztrajen. Temu nasproti je značaj nemških zemelj: klinast, prodirajoč in stalen. Po njegovem mnenju imajo torej dežele: Dalmacija, Bosna, Hercegovina, Črna gora in Srbija bolj *nemški značaj*, ker so klinasto proti jugovzhodu obrnene in ker morajo »prodirajočo misijo« izvršiti (pg. 3)! Pri tem se g. pisatelj seveda kar nič ne ozira na starejšo zgodovino dotičnih zemelj, nego misli, da bodo njih meje zmerom ostale take, kakeršne so dandanes. Ako se pa že ozira na zgodovino, ozira se le skozi svoje nemško pobarvane naočnike. Takó misli on, da je bila bizantinska država poklicana preplaviti balkanske zemlje. No, koliko časa pa je trajalo to poplavljenje? Ali ni že l. 627. Carigrad trepetal pred Slovani? In, ali je bizantinsko poplavljenje kaj stalnejše od poprejšnjega makedonskega, ali od poznejšega turškega, ki je vendar trajalo skoraj 400 let? Vsa poplavljenja so izginila, odtekla so se, a Slovani so vendar ostali. Zakaj bi ne bila zgodovina jednega národa trajnejša, nego od sile naloženo poplavljenje? Kakó more g. Hörnes biti za poroka, da se državne meje na Balkanu ne bodo več izpremenile?

Ali primera s klinom še ni pri kraji: klin balkanskega poluotoka je podoban klinu Evrope; kakor stanujejo Slovanje (Hrvatje, Srbje in Bolgari) na najširšem delu balkanskega klina, takó nahajamo zopet Slovane (Ruse) na najširšem delu evropejskega klina. Kakor je bila naloga prebivalcem klinove ostrine na balkskem poluotoku (t. j. Grkov), da razširijo kulturo svojo po vsem poluotoku, takó imajo tudi prebivalci evropejske ostrine (Romani in Germani) nalogo predobiti klinovo širino za svojo kulturo, »und in der That zeigt es sich, dass die *lateinische* und *germanische* Raçe in der Neuzeit dieser Mission ganz so gerecht wurden, wie das eigentliche Hellas und Makedonien im Alterthum« (pg. 5). Pri tem modrovanji kaže g. pisatelj svoje čudno etnografsko znanje, ker trdi, da so Španjolci in Francozi *potomci, nasledniki* (»Nachkommen«) starih Italikov in da so bili stari Traki ravno takó sorodni Germanom, kakor stari Grki Italikom! Tu pač vstaja pred našimi očmi Jordanisova (Jornandesova) zmešnjava, da so bili stari *Geti* in *Gothi* isti národ (»de origine Gothorum sive Getarum«), in prepričamo se docela, da je Flieger zastonj pisal razprave svoje o balkanski etnografiji v »Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft«. O kakó dolgo nam bodo Nemci še krojili etnografijo *naših zemelj*?

Po takem razmišljanju prihaja Hörnes sevéda do sklepa, da so jedini Nemci posredovalci kulture na balkanskem polotoku. Ali tu ga ustavi strahovita misel: »das Steigen der *slavischen Fluth*, welches man gegenwärtig beobachtet« (pg. 6). Kaj pa to, kakó se to zvrši? No, tu pa možiceljno srce pade v škornje in sam prav hinavski spozna: »Wir fühlen aber nicht den Beruf nahe oder ferne Ereignisse vorauszusehen« itd. Značajno pa je za vse Hörnesovo delo, da se strašno boji »des Steigens der slavischen Fluth« in da tej plimi nasproti poriva nemški vpliv in nemško kulturo. Kakor je torej Asbóth poskušal reklamirati Bosno in Hercegovino za madjarsko območje, takó izkuša Hörnes pridružiti obe deželi nemškemu območju in to je morála vse Hörnesove knjige.

Sicer pa ima to delo v stilističnem in tehničnem oziru mnogo prednosti pred Asbóthovim piskarjenjem. Hörnes pripoveduje mnogo znanstveneje in stvarneje, nego Asbóth. Tudi zunanja oblika Hörnesove knjige se zeló prikuplja in ilustracije so prav dobre. Ako odvezamemo torej tendenco te knjige, priporočati jo moremo z dobro vestjo vsakomu, kdor se želí natančneje poučiti o zemlji in prebivalcih »Nove Avstrije«.

S. R.

LISTEK.

Bibliografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašejših izmed njih bomo o priliki obširneje poročali.

— Te dni je prišel na svetlo 54. zvezek »Slovenske Talije«, ki jo na svetlo daje dramatično društvo v Ljubljani. Ta zvezek obseza veselo igro v treh dejanjih »Teške (!) ribe«, ki jo je spisal *Mihael Balucki*, poslovenil pa *Josip Debevec*, in veselo igro v jednom dejanji »Popolna žena«, poslovenjeno po Karolu Gürlitzu. Cena temu zvezku je 80 kr.

— Službovnik nemško-slovenski za cesarsko kraljevo vojsko (Dienstreglement deutsch-slovenisch, für das kaiserlich-königliche Heer). Prvi del. Drugi natisek službovnika iz leta 1873. Poslovenil *Andrej Comel* plemeniti *Sočebčan*, c. kr. major v pokojih — Samozaložba. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci 1889, m 8, 143 str. Cena 80 kr.

Neumorno delavni domoljubni gospod major pl. *Sočebčan* nam tukaj važno knjigo slovensko za vojaško službovanje podaje v novem izdanju. Gospod major je razven »Službovnika« (v treh delih) poslovenil tudi še te vojaške knjige: »Garnizonska in stražna služba«, dalje »Werndlova puška«, »Pouk o zemljišči«, »Osnova vojske« in je vrhu tega izdal slovensko slovnico vojaško. Za tisek pripravljene pa ima še te vojaške bukve: »Poučilo o streljanju« (Schieß-Instruction) in »Vežbovnik« (Exerzier-Reglement). Vse zgoraj našete knjige so na prodaji pri gosp. pisatelji v Gradci (Grazbachgasse 40) ali pa po raznih večjih tiskarnah. Vrlemu gospodu pisatelju pri njegovem pridnem in velezaslužnem delovanju želimo najboljšega vspaha!

— **Rudolf Habsburški**, oče avstrijske cesarske rodovine. Spisal slovenski mladini *Fr. Hubad*, c. kr. gimnazijski profesor. Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda«, tisek J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1889, 8, 77 str. Cena 20 kr. — To je drugi zvezek knjižnice, namenjene mladini slovenski, ki jo izdava omenjena šolska družba; v prvem zvezku je isti pisatelj opisal življenje in vladanje Nj. V. presvetlega cesarja *Franciška Jožefa I.* — G profesor *Fr. Hubad* pripoveduje v lepem, mladini primernem jeziku živahno in prijetno; zatoj bi želeli, da bi uspešno nadaljeval pričeto knjižnico. Avstrijska zgodovina podaje pisatelju toliko zanimivih dob, vrljih vladarjev in izbornih junakov, da mu ne bode težko izbirati. S takim berivom bi se izdatno okrepila v mladih srcih slovenskih ljubezen do skupne naše domovine. Poleg tega pa svetujemo g. pisatelju, naj se ozre tudi na bogati zaklad slovenskih narodnih pripovedek, ki so njemu znane, kakor malokomu izmed nas, in naj opiše tudi nekatere slavne Slovence iz raznih stanov, da se v mladini naši poleg dinastičnega četa ukorenini prava zavest slovenska.

Osebna vest. Preblagorodnega gospoda *Dr. Vatroslava Jagića*, rednega profesorja slovanskega jezikoslovja na vseučilišči dunajskem, kjer je v prosep temeljitejših študij osnoval tudi slovanski seminar, podelilo je Nj. V. naslov dvorskega svetovalca.

»**Vita vitae meae.**« *Dr. I. Tavčarjevo* zgodovinsko sliko tega imena, ki je natisnena v »Ljublj. Zvonu« l. 1883., priobčil je na nemški jezik preloženo g. *Bogomil Krek* v brusnem političnem tedniku »Der Beobachter«. Ker so zaradi te zgodovinske slike razni nemški časopisi in tudi nekateri nemški državni poslanci napadali »Zvonovega« urednika navajajoči razne iz vsega stika iztrgane stavke iz nje, priporočamo g. *Krek*ov prevod tem resnicoljubnim gospodom, naj ga razborito beró in, če imajo kaj moškega poštenja, sramujejo se svojega obrekovanja.

„Kolo, list za zabavo i književnost“ imenuje se leposlovník, katerega je z novim letom v Belem Gradu začel izdávati D. A. Živaljevič. Listu je namen gojiti leposlovje, a vrhu tega zlasti seznanjati srbski narod s pojavi in proizvodi raznih jugoslovanskih književnosti, katerim je v listu odmenjen obširen prostor. Zlasti nas je oveselilo, da smo našli v „Kolu“ jako lepo studijo o našem Prešernu. Spisal jo je g. Andre Gavrilović. G. pisatelj na podlagi slovenskih spisov pripoveduje važnejše dogodke iz pesnikovega življenja in ocenjuje na drobno pesmi njegove, katerih nekoliko podaje v svojem spisu preloženih na srbski jezik. Komur je ležeče na tem, seznaniti se s srbskim jezikom in s točnim pregledom srbske, hrvaške in bolgarske književnosti, toplo priporočamo vrlo uredovano „Kolo“, katero stoji za vse leto 6 gld. za pol leta 3 gld., za četrt leta 1 gld. 50 kr.

Karl Deschmann †. Dne 11. marcija t. l. ob 1. uri popoldne umrl je po šestdendnem bolehanji g. Karl Deschmann, zaradi svojega znanstvenega in političnega delovanja daleč po svetu znani varuh deželnega muzeja kranjskega.

Porojen dne 3. januarija 1821. leta v Idriji, izgubil je zgodaj svojega očeta, c. kr. sodnega aktuarja. Zapuščene sirote (l. 1824.) se usmili strije njegov, imoviti ljubljanski trgovec Mihael Dežman (1783—1835) „perjatelj homeopatii in slovenščini“, kakor se bere še dandanes v metelčici na grobu njegovem pri sv. Krištofu. Mihael Dežman je hotel mladega netjaka vzgojiti za kmeta ter mu kupiti posestvo v Brdih pri Radovljici, odkoder izvira Dežmanov rod, vender pošlje Karla in starejšega mu brata Antona l. 1831. v Solnigrad, da bi studirala v ondotnem zavodu „Rupertinum“. Po strijevi smrti se leta 1835. vmetja v Ljubljano, kjer brat umrje, Karl pa dovrši leta 1839. gimnazijo, odide na Dunaj učiti se medicine, toda prebivši hudo bolezen, loti se pozneje pravoslovja ter se l. 1849. doktorand povrne v Ljubljano. Ker so na novo preosnovani gimnaziji ljubljanski pogrešali učiteljskih močij, prevzame Dežman l. 1851. in 1852. suplenturo na gimnaziji, kjer je v višjih razredih izbornou poučeval fiziko in matematiko, in do 1856. v posebnem tečaju tudi kmetijstvo. Dne 17. novembra 1852. bil je izvoljen za varuha deželnemu muzeju, kateri se je pod njegovim šestintridesetletnim spretnim in požrtvovalnim vodstvom zlasti zadnja leta izpremenil v veličasten zavod, katerega redkim in bogatim zbirkam se po pravici čudi znanstveni svet.

V Dežmanovem življenji in javnem delovanji moramo razločevati dve dobi: v prvi do 1861. leta se nam kaže domoljubnega Slovenca, v drugi navdušenega — Kranjca. Strije njegov Mihael je bil domoljub z dušo in telesom; prijatelj Metelkov, pravijo, da je založil celó njegovo znamenito slovnico. Hišo svojo v Špitalskih ulicah (zdaj Sosovo) je okrasil s svetimi reki v metelčici; nekatere take napise še zdaj lahko bereš nad vrati. V domorodnem duhu je vzgajal tudi netjaka svojega. Ko je l. 1839. umrl v Ljubljani Korytko, bil je dijak Dežman med tistimi, ki so nosili krsto njegovo. „Novicam“, „Sloveniji“ in „Koledarčku“ je bil od njih pričetka izbornou sodrudnik; desna roka dr. Bleiweisa uredoval je njegov list, kadar tega ni bilo v Ljubljani. Pesmi njegove („Predica“, „Zvonček“, „Hrepenenje“, „Blejsko jezero“ i. dr.) se odlikujejo po svojem globokem čutu in plemenitem veselji do lepe prirode, ali pa po zdravem humorji („Proklete grablje“), po politični odločnosti („Še Slovenija ni zgubljena!“) in po pripovedni nardarjenosti („Janko cigau“). V prozaičnih spisih se nam kaže navdušenega Slovana („Slava Slavjanom!“) in temeljitega poznavatelja slovanskega slovstva („Valentin Vodnik“, „Dr. Fr. Miklošič in staroslovansko jezikoslovje“, „Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene po Anastaziju Grünu“, „Predrag in Nenad“). Pisal je obče lep in krepak jezik. Vsestransko omikan, za vsak napredek navdušen vplival je zlasti na dovtetne

Ljubljanske dijake (Trdina, Levstik, Tušek, Erjavec), s katerimi je skupno prebiral večno lepe srbske narodne pesmi. Da, ko je prenehala Janežičeva „Bčela“, nameraval je Dežman l. 1854. osnovati v Ljubljani slovenski leposlovní list, pa je zadnji hip to nakano opustil; vendar je še leta 1860. vestno sodeloval pri Cigale-Wolfovem slovarji.

A v tem sta se na političnem obzorji slovenskem prikazala dr. L. Toman in — dr. E. H. Costa, ki se je iz velikonemškega učenjaka kar čez noč prečel v slovenskega „klečéplaza“. Zlasti zadnji je bil Dežmanu zopern in že leta 1859. zasleduje se prvi razpor med obema v predgovoru k „Vodnikovemu spomeniku“, kjer dr. Costa ostró prijema upravo kranjskega muzeja. To nasprotje se je nadaljevalo v kranjskem zgodovinskem društvu, kjer je Costa „nosil zvonec“, tako da je Dežman osnoval muzejsko društvo in je moralo zgodovinsko prenehati v svojem delovanji. Razven osebnostij je prišla vmes še nesrečna politika, ki nam je zvalila Dežmana popolnoma v nasprotni tabor, kjer je vztrajal do smrti svoje.

A dasi je Dežman s posebno žilavostjo in velikim dušnim naporom od l. 1861. do 1889. deloval v deželnem zboru in v deželnem odboru, od l. 1871.—1873. župan ljubljanski v mestni občini, od l. 1873.—1879. v državnem zboru, vendar pri tem ni zanemarjal znanstvenih studij svojih. Odkar je bil postavljen deželnemu muzeju za varuha, udal se je s čudovito vztrajnostjo prirodoznanstvu, in posebno v botaniki je bil prvi večak na Kranjskem. Mnogokrat je prepotoval deželo Kranjsko, katera ni imela nobene prirodne in zgodovinske znamenitosti, da bi si je Dežman ne bil osebno ogledal. Od l. 1875. dalje, ko je g. Peruzzi zasledil znane stavbe na koléh na ljubljanskem barji, lotil se je Dežman prazgodovinskih starin kranjskih in čudovite prazgodovinske najdbe, katere je Dežman sam odkril in opisal, ali provzročil, da so jih izkopavali drugi, razslule so Dežmanovo ime in z njim slavo dežele naše po vsem znanstvenem svetu. Ne more biti namen teh kratkih vrstic, dostojno opisati mnogostransko Dežmanovo delovanje in pisateljevanje v tem oziru, vendar hočemo navesti vsaj nekoliko njegovih najznamenitejših razprav; posebnega spomina vredni so ti spisi njegovi: „Beiträge zur Naturgeschichte des Laibacher Morastes“; „die tiefsten Standorte einiger Alpenpflanzen in Krain“; „die Billichgrazer Dolomitberge“; „Zusammenstellung der bisher in Krain gemachten Höhenmessungen“; „Das Klima in Krain“; „Die Taubengrotten in Krain“; „Aundeutungen einstiger Gletscher in Oberkrain“; „Gang der Witterung in den deutschen und österreichischen Alpen 1882/3“; „der Billichfang in Krain“; „die Pfahlbautenfundamente auf dem Laibacher Moore“; „Præhistorische Ansiedlungen und Begrabnisstätten in Krain“; „die heidnischen Hügelgräber in Krain“; „Ein Kunstwerk altetruskischer Metalltechnik“; „die römischen Funde zu Dernovo in Unterkrain“ itd. itd. Vse te stvari, in še mnogo drugih, pričel je v poročilih geološkega državnega zavoda, dunajske akademije, dunajskega antropološkega društva, planinskega društva, društva za ohranitev starih stavbinskih spomenikov in po listkih raznih na Kranjskem izhajajočih nemških časopisov. Sploh ni bilo umetnostnega ali znanstvenega, dežele Kranjske se tikajočega predmeta, za katerega bi se Dežman ne bil živo zanimal, in lahko rečemo, da od Valvasorja sem ni bilo moža, ki bi bil zgodovino, starine in prirodne svoje rojstvene dežele poznal tako, kakor jih je poznal Dežman, ki bi bil Kranjsko deželo ljubil tako, kakor jo je ljubil Dežman. Dežman je bil živa enciklopedija Kranjske! Dasi na videz malobeseden in ohol, bila ga je sama prijaznost in ljubeznivost, kadar si prišel k njemu v njegovo pisarno ter ga prosil njegove pomoči v znanstvene namene. Tu ti je bilo vse na razpolaganje: zbirke, knjige, listine in pred vsem — bogatò znanje Dežmanovo, s katerim ni skoparil, ampak ne gledé na osebnost in politično mišljenje pojasnil vse, česar si želel. Marsikdo poreče, da hvalimo in slavimo političnega nasprotnika, in kar je še huje, narodnega uskoka. Res je! Toda bodimo tudi pravični in priznavajmo odkrito in brez pri-

držka tudi resnične zasluge tega v Slovencih toli grajanega moža! Politika je bila ne- sreča naša in — njegova! Ko so dné 2. decembra 1888. otvarjali deželni muzej „Rudolfinum“ — bil je to gotovo najlepši dan Dežmanov — in je leta z lepodonečo slo- vensko besedo, kakoršno je slišati malo kedaj, in globoko ganen navdušeno slavil znamenitosti in krasote dežele Kranjske, da so starim možem solze igrale v očeh, ter navajaje Vodni- kove verze pozival mladino našo, kako naj ljubi prelepo to zemljo, takrat smo še jeden pot živo čutili, kaj je izgubil narod slovenski s tem izrednim možem. Živo smo bili pa tudi prever- jeni, koliko bridkih ur bi bil prihranil sebi in drugim in kako drugače bi dandanes slavili njegovo ime, da je, pustivši politično delovanje na strani, prijel rajši za peró ter je zastavil tam, kjer je je odložil Valvasor, in nadaljuje njegovo delo, spisal nam knjigo, katero spisati je bil zmožen jedino on: „Slava vojvodine Kranjske!“

Jožef in Frančišek. G. p. Stanislav Škrabec, ocenjuje I. zvezek knjižice družbe- sv. Cirila in Metoda, piše v 5 zvezku letošnjega »Cvetja z vrtov sv. Frančiška« tako: »Kjer pravijo in pišejo pa novogorski izreki *Ιησους*: *Isus* (po naše bi se naglašalo *Isi's*, *Isi'sa*), tam pravijo po ravno tisti izreki za *Ιωσφ* prav *Iosip* ali *Osip* (po naše bi se izrekovalo *O'sip*, *Osipa*, *Io'sip*, *Iosi'pa*); kjer pa velja po latinski izreki *Jesus*, tam velja po pravici tudi le *Jožef*, (ali *Józef*). Za latinsko *Franciscus* pa je v naši slo- venščini najdstojniša oblika »*Frančišek*«, prim. češko *František*, poljsko *Franciszek*; vendar je v imenu Njih Veličastva skrajšana oblika *Franc* karakteristična in popol- noma opravičena. Naša domača familijarna oblika »*Francec*«, dasi lepoglasna, vendar ne bi bila primerna. Nič primerniše se meni ne zde razne familijarne oblike her- vaške, kakor so Franjo, Frano, Frane, Fran, in to tem menj, ker nosijo v naši slovenščini tudi pečat nekake nečimernosti. Hervatje rabijo sicer tudi o svetnikih te oblike, kaker pišejo n. pr. tudi: sv. Ante za sv. Anton, sv. Bona za sv. Bonaventura, Ivka d' Arko za Jovana d' Ark; ali meni vsaj se zdi to tako nedostojno, smešno in zo- perno, kakor bi bilo pri nas za mater božjo Mica ali za Marijo Terezijo Mina Reza V tej reči naj bi potemtakem raji Hervatje se kaj od nas učili, kakor da bi mi nje po- snemali. Hvalimo torej g. pisatelja, ker se je držal v svoji knjižici starega častitljivega domačega imena *Franc Jožef*! G. p. Stanislav je prav z jezika vzcl te besede vsem, ki čutijo, kakšna zmešnjava je nastala pri nas v pisanji krstnih imen, odkar smo namesto domačih začeli pisati in rabiti hrvaška, časih tudi umetno zveržena krstna imena, tako da človek, ki je krščen za *Frančiška* ali *Jožefa* res ne vé, kako bi se dandanes pisal in imenoval. Za Stanislavov nasvet, da bi nemškega *Franza* imenovali odslej *Frančiška*, govori tudi ta razlog, da narod, kadar ima v mislih svetnika sploh, ne pozna ni Franja ni Franca, ampak samo *Frančiška*, ter govori v obče: Sv. *Frančišek* (nikdar sv. Franc), cerkev sv. *Frančiška*, pri sv. *Frančišku* itd. Samo tega ne moremo verjeti, da bi bila skrajšana oblika *Franc* »karakteristična in popolnoma opravičena«, temveč zdi se nam, da je, kakor familijarna *Francec*, vzeta naravnost iz nemščine.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnštvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.